PRAKTIKUM IZ PRAVA PRIVREDNIH DRUŠTAVA I POSLOVNOG PRAVA

LEJLA HASANOVIĆ
NASIR MUFTIĆ

Sarajevo, 2026.

CHEVENING
Chevening Alumni Association in Bosnia and Herzegovina

CHEVENING
British Embassy Sarajevo

CHEVENING

PRAKTIKUM IZ PRAVA PRIVREDNIH DRUŠTAVA I POSLOVNOG PRAVA

LEJLA HASANOVIĆ
NASIR MUFTIĆ

Sarajevo, 2026.

CHEVENING Chevening Alumni Association in Bosnia and Herzegovina
CHEVENING British Embassy Sarajevo
CHEVENING

NASLOV

Praktikum iz Prava privrednih društava i Poslovnog prava

AUTORI

Dr. iur. Lejla Hasanović, MSc (UCL)

Doc. dr. Nasir Muftić LL.M.

IZDAVAČ

Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet

ZA IZDAVAČA

Prof. dr. Zinka Grbo, dekanica

RECENZENTICE

Prof. dr. Zinka Grbo

Prof. dr. emer. Meliha Povlakić

Izv. prof. dr. sc. Ivan Tot

DTP

Sanin Pehlivanović

LEKTURA

Mr. sc. Mirela Rožajac-Zulčić

2026.

ISBN 978-9926-544-18-8
CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 71130886

Sadržaj

ZAHVALE 5

UVOD 7

METODOLOGIJA RJEŠAVANJA SLUČAJEVA 13

IRAC metodologija 13

Primjena IRAC metodologije 14

Struktura IRAC analize 18

Primjer pravilnog rješavanja slučaja 18
Savjeti za studente 20

PRAKTIČNI ZADACI 23

I. STATUSNA PRAVA PRIVREDNIH DRUŠTAVA 23

1. Firma društva 23
2. Zastupanje društva 27
3. Lica koja imaju posebne dužnosti prema društvu 31
4. Registracija privrednih društava 35
5. Oblici privrednih društava 38
6. Statusne promjene 47

II. UGOVORI POSLOVNOG PRAVA 51

1. Ugovor o prodaji 51
2. Ugovor o posredovanju 56
3. Ugovor o komisionu 60
4. Ugovor o skladištenju i stečaj 65
5. Ugovor o licenci 70
6. Ugovor o građenju 75
7. Ugovor o osiguranju 80

ZAHVALE

Praktikum za nastavne predmete Pravo privrednih društava i Poslovno pravo (Praktikum), nastao je kao rezultat projekta Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu pod nazivom "Business Opportunity Internship Project" (BOIP) koji je realiziran u saradnji s Udruženjem Chevening stipendista Bosne i Hercegovine te uz podršku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva kroz Chevening Alumni Programme Fund (CAPF).

Projekat BOIP je odgovor na potrebu da se studiranje prava u Bosni i Hercegovini učini praktičnijim, dinamičnijim i usmjerenim ka razvijanju vještina koje su studentima neophodne u savremenom poslovnom i pravnom okruženju. Savremeno pravno obrazovanje ne podrazumijeva samo poznavanje zakona i teorijskih instituta, već i sposobnost njihovog razumijevanja i primjene u stvarnim situacijama, naročito u oblasti prava privrednih društava gdje se pravo direktno isprepliće s poslovnim praksama i tržišnim odnosima.

Zahvalnost dugujemo koordinatorima i koordinatoricama iz privrednog sektora koji su učestvovali u praktičnom osposobljavanju studenata prava u akademskoj 2025/2026. godini, recenzenticama i recenzentu ovog priručnika prof. dr. Zinki Grbo, prof. dr. Melihi Povlakić i izv. prof. dr. sc. Ivan Tot., te studenticama Dženani Peštelić i Hani Kurtović na organizaciji aktivnosti u okviru Projekta, kao i Lejli Šeper Hassan na pruženoj pomoći u izradi samog praktikuma. Praktikum sadrži metodologiju IRAC pripremljenu za potrebe JUST-ED projekta koji je implementirao Nacionalni

centar za državne sudove koji je bio dugogodišnji partner Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Konačno, izražavamo zahvalnost Vladi Ujedinjenog Kraljevstva na finansijskoj podršci kroz CAPF fond, te Udruženju Chevening stipendista Bosne i Hercegovine na partnerstvu i saradnji u realizaciji projekta.

UVOD

Praktično osposobljavanje studenata prava je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu započelo kroz održavanje pravnih klinika iz pozitivnopravnih predmeta, a konkretiziralo se kroz organizaciju studentskih praksi u pravosudnim institucijama i advokaturi. Studenti prava kontinuirano uče kako unutar tako i van fakulteta, stičući korisna znanja i vještine koja su im potrebna na tržištu rada.

Praktikum je nastao iz potrebe za unapređenjem praktične nastave na vježbama iz predmeta Pravo privrednih društava i Poslovno pravo koje studenti Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu pohađaju na četvrtoj godini studija. Cilj Praktikuma je da studentima kroz primjere, praktične zadatke, studije slučaja i vježbe razvije sposobnost analitičkog mišljenja, argumentacije i rješavanja pravnih problema u kontekstu poslovnih odnosa.

Time se omogućava da se teorijska znanja, stečena tokom studija, nadograde kroz simulaciju stvarnih slučajeva iz prakse i približe svakodnevnim izazovima pravne profesije.

U tradicionalnom nastavnom okruženju koje je ranije postojalo, nastavnici su često nastojali unaprijed precizno isplanirati aktivnosti i sadržaje koje studenti trebaju usvojiti, pri čemu je nastavnik bio dominantni nosilac procesa poučavanja. Nasuprot tome, metode aktivnog učenja koje se danas primjenjuju na pravnom fakultetu, polaze od savremenog pristupa

nastavi usmjerenoj na studenta, gdje se učenje razumije kao rezultat djelovanja samog studenta kroz saradnju s nastavnikom i kolegama.

Navedeno aktivno učenje podrazumijeva da studenti ne ostaju pasivni slušaoci, već postaju istraživači, učesnici i kreatori znanja. Krajnji cilj ovakve nastave jeste razvoj studentske autonomije, kritičkog mišljenja i sposobnosti rješavanja problema, uz poticanje cjelovitog razvoja ličnosti i individualnosti.

Savremena didaktika naglašava da izbor metoda ne zavisi od preferencija nastavnika, nego od ciljeva i ishoda učenja, kao i od konkretne grupe studenata. U tom smislu, nastavnik treba poznavati i tradicionalne i netradicionalne metode podučavanja, te ih fleksibilno kombinirati u nastavi.[1]

Studenti često imaju poteškoće u analizi studija slučaja upravo zbog nedostatka jasne i sistematične metodologije.[2] Kao odgovor na ovaj problem, za rješavanje pravnih slučajeva iz oblasti prava društava, autori pored drugih načina aktivnog učenja koji se primjenjuju na nastavi, predlažu i primjenu IRAC metodologije kao praktičnog i jasno definiranog analitičkog okvira koji studentima omogućava da korak po korak razviju argumentiranu i logičnu analizu konkretnog slučaja. Ova metodologija posebno je značajna za mlade pravnike koji djeluju u okvirima jasno definiranih nacionalnih pravila.[3] Ovo međutim nije prvi praktikum koji predstavlja metodologiju za rješavanje slučajeva koji se koristi za izvođenje nastave na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Slični praktikumi razvijeni su za predmete: Poslovno pravo,[4] Obligaciono pravo[5] i Autorsko i srodna prava[6]. Ovaj praktikum predstavlja prirodni slijed postojećih praktikuma i njegov komplementarni nastavak uz specifičnost IRAC metodologije.

1 Mavrak, M. 2018, Program socijalizacije s pravom. Andragoški priručnik. Triptih. str. 114.
2 Bittner, M. 1990, The IRAC Method of Case Study Analysis, *Social Studies,* vol. 81, no. 5, str. 227.
3 Whalen-Bridge, H., 2014. We don't need another IRAC: identifying global legal skills. *International Journal of Law in Context*, *10*(3), str. 315–337.
4 Trivun, V., Mahmutćehajić, F., Grbo, Z. i Silajdžić, V., 2003. Praktikum poslovnog prava. Ekonomski fakultet u Sarajevu.
5 Bikić, A., Bikić, E. i Šabić Učanbarlić, A., 2025. Metodologija rješavanja slučaja u obligacionom pravu. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet.
6 Mešević, I. R., Škamo, A., 2023. Praktikum iz autorskog i srodnih prava. Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.

U cilju testiranja metodologije, studenticama i studentima na predmetu Poslovno pravo u akademskoj 2025/2026. godini prezentirana je IRAC metodologija, koja je potom sistematski primijenjena u okviru praktičnih vježbi. U sklopu zadatka, studenti su na Portalu sudske prakse u Bosni i Hercegovini[7] pronalazili relevantne slučajeve iz oblasti poslovnog prava te ih analizirali primjenom navedene metodologije. Povratne informacije studenata bile su izrazito pozitivne. Istakli su da im je metodologija pomogla u strukturiranju pravnog razmišljanja, usmjeravanju fokusa na ključni pravni problem, kao i u jasnijem razumijevanju i interpretaciji relevantnih pravnih normi. Njihove prezentacije bile su pregledne, sistematične i argumentacijski utemeljene.

Može se zaključiti da IRAC metodologija ne doprinosi samo boljoj organizaciji misli već i razvijanju analitičkih vještina, posebno u pogledu identifikacije pravno relevantnih činjenica i njihove pravilne supsumpcije pod odgovarajuće pravne norme.

Sadržaj Praktikuma čini najprije iscrpno objašnjenje IRAC metodologije koja se preporučuje za rješavanje i razumijevanje kompleksnih pravnih zadataka. Zadaci su stvarni pravni slučajevi koji su prilagođeni za studente završne godine Pravnog fakulteta. Slučajevi su inspirirani presudama Vrhovnog suda FBiH i Vrhovnog suda RS, što ih čini relevantnim i za kolege advokate i druge pravne praktičare. Moguće je da se primjenjivo pravo izmijenilo od vremena u kojem je presuda koja je poslužila kao inspiracija bila donesena, budući da je pravo dinamična kategorija. To ne bi trebalo umanjiti vrijednost priručnika za čitaoce, budući da je njegova osnovna svrha savladavanje metodologije u okviru koje se slučajevi posmatraju. Čitaoce svakako savjetujemo da, ukoliko analiziraju određeni slučaj, utvrde koje je važeće pravo i pokušaju identificirati pravne probleme i dati odgovore u skladu s tim.

Autori koji su se specijalizirali u izučavanju pravničkog obrazovanja,[8] tvrde da je rješavanje problema i pravno rezoniranje prepoznato kao jed-

7 Dostupno na: https://sudskapraksa.pravosudje.ba, pristupljeno 13. 4. 2026. godine.

8 Burton, K., 2016. Teaching and assessing problem solving: An example of an incremental approach to using IRAC in legal education. Journal of University Teaching and Learning Practice, 13(5), pp. 1–20.

na od osnovnih kompetencija koje pravni fakulteti moraju razvijati kod studenata. Ova vještina uključuje:

1. razvijanje kritičkog razmišljanja,
2. kreativno rješavanje pravnih problema,
3. sposobnost argumentirane analize pravnih pitanja.

Predmeti Pravo privrednih društava i Poslovno pravo zahtijevaju od studenata da, pored teorijskog znanja, razviju sposobnost praktične primjene pravnih normi na konkretne situacije iz privrednog života. Studenti u okviru ovih predmeta stiču znanja o osnivanju, organizaciji i prestanku privrednih društava, kao i o specifičnim ugovorima poslovnog prava i vrijednosnim papirima koji imaju ključnu ulogu u pravnom prometu.

Upravo zbog toga, IRAC metodologija predstavlja izuzetno koristan alat za savladavanje gradiva i razvoj pravničkih kompetencija.[9] Primjenom IRAC metode student sistematski uči kako da:

- identificira relevantno pravno pitanje u konkretnom slučaju (pravni problem),
- odredi primjenjivu pravnu normu ili institut poslovnog prava (pravilo),
- primijeni pravilo na činjenice ugovornog ili statusnog odnosa (primjena),
- izvede argumentiran zaključak u skladu s pravnim pravilima (zaključak).

Ovakav strukturirani pristup posebno doprinosi razvoju ključnih ishoda učenja ovih predmeta, jer omogućava studentima da kritički razumiju postulate prava privrednih društava i poslovnog prava, da rješavaju pravna pitanja u vezi s konkretnim ugovorima i poslovanjem privrednih subjekata, te da pravilno tumače relevantne norme.

9 Nor, R. M., Ishak, M. K., Abd Razak, S. S. and Omain, S. Z., 2021, December. Enhancing Learning Commercial Law Via IRAC. In International Symposium on Teaching & Learning Innovation (p. 116).

IRAC metoda dodatno jača vještine pravnog rezoniranja i priprema studente za praktičan rad, uključujući izradu pravnih mišljenja, analizu ugovornih odnosa i rješavanje problemskih zadataka na ispitu. Na taj način studenti ne usvajaju gradivo samo na teorijskom nivou, već razvijaju sposobnost pravničkog razmišljanja.

METODOLOGIJA RJEŠAVANJA SLUČAJEVA

IRAC metodologija

Razvijanje sposobnosti pravne analize jedno je od ključnih znanja koje studenti prava trebaju savladati tokom studija.[10] IRAC metodologija (Issue – Rule – Application – Conclusion)[11] predstavlja jedan od najkorisnijih alata za studente prava jer pruža jasnu i logičnu strukturu za rješavanje pravnih problema i razvijanje pravnog načina razmišljanja. Kako ističu Kraal i Coleman, IRAC je postao široko prihvaćen u pravnom obrazovanju upravo zato što studentima pomaže da sistematski identificiraju pravno pitanje, pronađu relevantna pravila, primijene ih na konkretne činjenice i izvedu argumentiran zaključak, čak i kada pravo ne nudi jednoznačne odgovore.[12] Posebno u ranim fazama studija, IRAC studentima daje sigurnost i disciplinu u pisanju i analizi, omogućavajući im da izgrade osnovne vještine pravnog rezoniranja koje su neophodne za uspješno rješavanje zadataka, ispita i praktičnih slučajeva u budućoj pravnoj praksi. Primjenom ovog metoda studenti uče da izdvoje suštinsko pravno pitanje, pronađu relevantno pravno pravilo, povežu ga s konkretnim

10 Burton, K., 2017. "Think Like a Lawyer" Using a Legal Reasoning Grid and Criterion-Referenced Assessment Rubric on IRAC (Issue, Rule, Application, Conclusion). Journal of Learning Design, 10(2), pp. 57–68.

11 Pravno pitanje, pravilo, primjena pravila i zaključak.

12 Kraal, D. and Coleman, A., 2019. Teaching legal studies in business degrees: A review of a method and its practice. *Australian Journal of Teacher Education (Online)*, *44*(11), pp. 18–41.

činjenicama i izvedu obrazložen i logičan zaključak. Na taj način oni ne samo da stječu vještine sistematičnog rješavanja slučajeva, već razvijaju i kritičko razmišljanje, sposobnost argumentacije i pravničkog pisanja. IRAC pristup omogućuje da razmišljaju poput pravnih profesionalaca, kada nastoje predvidjeti sudsku odluku ili kada žele izložiti snažnu argumentaciju u korist svog klijenta.[13]

Primjena IRAC metodologije

Metodologija pravne analize IRAC-a sažeta je u nastavku:

- ***Problem / Pitanje*: Centralno pitanje na koje se daje odgovor.**
- ***Pravilo*: Relevantna zakonska norma koja, u vezi s utvrđenim činjenicama, omogućava odgovor na postavljeno pitanje.**
- ***Analiza* (ili *primjena / aplikacija*): Proces primjene činjenica na pravno pravilo radi formuliranja odgovora na pitanje.**
- ***Zaključak*: Odgovor na postavljeno pravno pitanje.**

Metodologija pravne analize IRAC-a je strukturalni proces koji ima funkciju vodiča za pravno pisanje. IRAC pravna analiza razlaže pravni tekst u četiri osnovna koraka. Pojedini segmenti mogu sadržavati jedan ili više pasusa, naročito segment analize. Prvi korak podrazumijeva identifikaciju **problema,** odnosno pravnog pitanja. Problem predstavlja najvažniji element IRAC metodologije i zauzima centralno mjesto u analizi slučaja. Riječ je o osnovnom pitanju analize. Identifikacija problema zahtijeva adekvatno poznavanje relevantnih pravnih propisa, kako bi se pravilno utvrdilo šta se pravnim pitanjem razmatra i koji se odgovor traži. Pretpostavka uspješnog rješavanja zadataka jeste postojanje dobre teorijske podloge. Stoga je polazna tačka formulacije pitanja često razmatranje toga *"Šta je kontroverzno u ovim činjenicama?"* Pravna teorija i praksa poznaju formulacije poput *"Pitanje je da li..."*, koje se u određenim akademskim kontekstima smatraju prihvatljivim. Takav način formuliranja

13 Gopen, G.D., 2011. IRAC, REA, where we are now, and where we should be going in the teaching of legal writing. *Legal Writing: J. Legal Writing Inst.*, *17*, p. xvii.

predstavlja jedan od mogućih pristupa, ali ne isključuje druge načine postavljanja pravnog pitanja.

U ovom segmentu potrebno je identificirati i navesti pravni zaključak čijem se donošenju teži, te ga povezati s relevantnim činjenicama koje utiču na ishod slučaja. Primjer pravnog pitanja može glasiti: *"Da li član društva sa ograničenom odgovornošću može solidarno, cjelokupnom svojom imovinom odgovarati za obaveze društva?"* Poželjno je da se na ovako formulirano pravno pitanje može odgovoriti jednom rečenicom.

Drugi korak podrazumijeva navođenje **zakonskog utemeljenja** za odgovor na postavljeno pravno pitanje. U ovom dijelu izlaže se relevantno pravno pravilo (kako i pojam "zakon" treba shvatiti, što sugerira da pravno pravilo može biti sadržano i u podzakonskom aktu) u obimu koji omogućava stvaranje konteksta za analizu činjenica. Pravilo i činjenice su međusobno povezani, pri čemu nijedan od ova dva elementa nema samostalno značenje bez drugog. U okviru ovog segmenta razmatraju se elementi pravnog pravila, definicije pojmova sadržanih u pravilu, izuzeci od pravila, njegova ograničenja, kao i eventualne pravne odbrane koje iz njega proizlaze. Izlaganje pravila treba biti strukturirano tako da se analiza kreće od općeg ka posebnom. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti definiranju svih relevantnih termina radi jasnog razumijevanja pravne materije i izbjegavanja nejasnoća. Također se identificiraju pravne posljedice primjene pravila i razmatra se značaj njegove primjene u konkretnom slučaju. Pravilo može biti izraženo, naprimjer, u sljedećem obliku: *"Vlasnik udjela društva s ograničenom odgovornošću ne odgovara za obaveze društva, osim kada koristi društvo za prevaru ili oštećenje svojih povjerilaca."*

Treći korak podrazumijeva **analizu**, odnosno primjenu pravnog pravila na činjenice. Nakon što je pravilo jasno definirano, pristupa se njegovom usklađivanju s činjenicama. Ovaj segment predstavlja središnji dio pravne rasprave, jer se u njemu razmatraju implikacije koje činjenice proizvode u odnosu na primjenjivo pravilo. U analizi je potrebno povezati svaki element pravila s relevantnim činjenicama. Naprimjer, može se navesti: *"Budući da postoji izuzetak od ograničene odgovornosti vlasnika udjela,*

vlasnik udjela u ovom slučaju će odgovarati solidarno, cjelokupnom svojom imovinom, zato što je koristio društvo za prevaru svojih povjerilaca..." "**Zato što**" je neophodno upotrijebiti u vašoj analizi; uzročno-posljedična veza između pravila i činjenica mora biti jasno uspostavljena. U određenim situacijama neophodno je uvesti dodatna pravna načela kako bi se dalo pojašnjenje ili definicije ključnih pojmova u primarnom pravilu. Kao i kod definiranja primarnih pojmova u segmentu pravila, potrebno je definirati i sva relevantna sekundarna pravila u okviru analize. Naprimjer, solidarna odgovornost vlasnika udjela je sekundarno pravilo koje pojašnjava uslove u kojima se privilegija ograničene odgovornosti neće primjenjivati. "*Budući da je vlasnik udjela društvo koristio za prevaru svojih povjerilaca, tako što je lagao da je investicije u društvo uložio u unapređenje poslovanja, a iste je polagao na svoj lični račun, čime je koristio društvo za postizanje ličnog cilja koji nije saglasan ciljevima drugih članova i društva u cjelini. Time je zloupotrijebio ograničenu odgovornost koja mu je zagarantirana zakonom i u skladu sa članom 5 (2) ZPDFBiH odgovara solidarno, cjelokupnom svojom imovinom za štetu koja je nastala povjeriocima društva.*" U analizi se navode sve relevantne činjenice potrebne za obrazloženje primjenjivosti sekundarnog pravila i njegovu primjenu na konkretan slučaj. Izlaganje treba započeti općim razmatranjem, a zatim se postepeno usmjeravati ka konkretnim okolnostima. Prvo se razmatraju jednostavniji elementi pravila, a potom složeniji elementi koji zahtijevaju detaljnije obrazloženje. Analiza ne smije biti svedena na puko izlaganje činjenica, već mora sadržavati njihovu evaluaciju u odnosu na relevantno pravilo. Poželjno je da se na kraju svakog dijela analize naznači da li je određeni element pravila ispunjen ili nije, dok se opći zaključak iznosi u narednom segmentu.

Četvrti korak podrazumijeva iznošenje zaključka. Zaključak predstavlja odgovor na pravno pitanje postavljeno u segmentu problema. On se formulira u nekoliko rečenica i treba da predstavlja logičan ishod prethodne analize.[14] Iz zaključka mora biti jasno kakav je pravni rezultat izveden i na osnovu kojih razmatranja. Zaključak treba biti u skladu s postavljenim

14 Sherkow, J.S., 2024. Putting the C Back in IRAC.

problemom, relevantnim pravilom i izvršenom analizom. Primjer zaključka može glasiti: *"Činjenice koje se primjenjuju na zakon ukazuju na to da je lice L. L. vlasnik udjela u društvu N. N. On je zloupotrijebio društvo za prevarne svrhe, čime je izigrao povjerenje povjerilaca za koje je nastala štetna posljedica. Zbog toga lice L. L. kao član društva s ograničenom odgovornošću odgovara solidarno, cjelokupnom svojom imovinom za obaveze društva."*

U pravnom kontekstu, velika premisa je pravilo, mala premisa su činjenice, a zaključak je pravni ishod. IRAC metodologija zapravo omogućava izgradnju pravne analize na ovom silogističkom modelu.

Savjeti za pisanje i analizu

U izjavama o problemu ne koriste se lična imena. Strane u postupku označavaju se općim pravnim terminima (npr. tužilac, tuženi) ili relevantnim profesionalnim kategorijama (npr. zaposlenik, poslodavac).

Izjava o problemu ima karakter hipotetičkog pitanja i treba biti primjenjiva ne samo na konkretan slučaj, već i na druge slične situacije.

U izjavi o problemu navodi se uzrok pravne radnje, uz uključivanje konkretnih detalja relevantnih za slučaj. Poželjno je da izjava o pitanju bude sažeta i, kada je moguće, formulirana u jednoj rečenici.

Za svako identificirano pravno pitanje primjenjuje se metodologija IRAC, koja obuhvata analizu problema, relevantnog pravila, primjenu pravila na činjenice i donošenje zaključka.

Struktura IRAC analize

Primjer pravilnog rješavanja slučaja

A. B. je zaposlen kao metalostrugar u privrednom društvu "A" d.o.o. Nakon ozbiljne povrede na radu (amputacija prsta na ruci), poslodavac mu ne isplaćuje naknadu štete. Zaposlenik podnosi tužbu i dobija pravosnažnu presudu kojom mu se dosuđuje naknada materijalne i nematerijalne štete, kao i troškovi parničnog postupka. U međuvremenu, vlasnik "A" d.o.o. osniva novo privredno društvo sa istim sjedištem, koje se bavi istom djelatnošću, preuzima sve radnike i osnovna sredstva. Ubrzo nakon toga, prvoosnovano društvo prestaje poslovati i nad njim se pokreće stečajni postupak. A. B. ne uspijeva da naplati presuđene iznose, pa podnosi novu tužbu – ovoga puta protiv osnivača lično.

1. Problem / Pitanje

- Formulirati centralno pravno pitanje.
  - *Da li vlasnik i jedini član privrednog društva "A" d.o.o. može lično odgovarati za obaveze društva prema zaposleniku A. B., s obzirom na to da je osnivanjem novog društva i prijenosom imovine i radnika onemogućio naplatu pravosnažno dosuđene naknade štete?*

2. Pravilo

- Pozvati se na član ZPD-a koji regulira ovo pitanje.
  - *Član 5. stav (2) Zakona o privrednim društvima FBiH: Vlasnici udjela i dioničari kao i komanditori, mogu lično odgovarati za obaveze društva ako zloupotrijebe pravno lice za nezakonite ili prevarne ciljeve ili ako raspolažu imovinom društva kao da je njihova vlastita.*

3. Analiza (primjena pravila na činjenice)

- Svaki element pravila povezuje se s konkretnim činjenicama (npr. raspolaganje imovinom društva, onemogućavanje povjerilaca da naplate potraživanja).
- Razmatra se i svrha pravila – zaštita povjerilaca i tržišne sigurnosti.

  - *U konkretnom slučaju, osnivač društva "A" d.o.o. je nakon nastanka potraživanja zaposlenika zbog povrede na radu, svjestan obaveze plaćanja štete, osnovao novo društvo na istoj adresi koje se bavi identičnom djelatnošću, preuzeo zaposlene i osnovna sredstva iz starog društva. Time je imovinu društva "A" prenio na novo društvo, a staro društvo ostavio bez sredstava potrebnih za izvršenje pravosnažne presude kojom je zaposleniku dosuđena naknada štete.*
  - *Vlasnik je istovremeno učestvovao u prethodnom parničnom postupku i bio je svjestan iznosa potraživanja. Pored toga, preduzeo je radnje poput isplate dividende i zaključenja transakcija koje su umanjile vrijednost društva, djelujući nesavjesno i suprotno interesima povjerioca i društva.*
  - *Navedeno ukazuje na to da je društvo korišteno kao sredstvo za izbjegavanje obaveza i da je osnivač upravljao njegovom imovinom kao sopstvenom. Ovakvo ponašanje ispunjava uslove iz člana 5. stav 2. ZPD FBiH, odnosno člana 15. ZPD RS, za probijanje pravne ličnosti.*

4. Zaključak

- Kratak i jasan odgovor na postavljeno pitanje.

  - *Vlasnik društva "A" d.o.o. je zloupotrijebio pravno lice za prevarne ciljeve i raspolagao imovinom društva kao vlastitom. Na osnovu člana 5. stav (2) ZPD FBiH može solidarno odgovarati cjelokupnom svojom imovinom u svrhu isplate A. B.-ove naknade štete dosuđene protiv društva.*

Savjeti za studente

Da bi pravno pisanje bilo uvjerljivo i učinkovito, ono mora biti vođeno jasnom metodologijom i obuhvatiti pet ključnih razmatranja:

1. Razvijanje teorije slučaja

Argumentacija treba počivati na jednostavnom i lako razumljivom činjeničnom opisu. Ključno pitanje koje pravnik treba imati na umu glasi: *"Zašto bi sud trebao presuditi u korist mog klijenta?"* Odgovor mora biti jasan: *"Sud bi trebao presuditi u korist mog klijenta iz sljedećih razloga…."* Pri tome je nužno voditi računa o ciljanoj publici i formulirati argumente tako da čitatelj osjeti njihovu relevantnost. Također, treba anticipirati teoriju protivne strane i nastojati je osporiti kako pravno tako i činjenično.

2. Izdvajanje najjačih argumenata

Argumentaciju je potrebno strukturirati tako da u prvi plan stavite najjače argumente. Izlaganje započinje temeljnim ili uvodnim pitanjima, nakon čega slijedi logičan prelazak na sporedna pitanja. Najubjedljivije tvrdnje trebaju biti jasno naglašene, kako bi im se posvetila posebna pažnja. Svaki odlomak preporučljivo je započeti afirmativnom i samouvjerenom rečenicom (npr. *"Tužilac je, u skladu sa zakonom, blagovremeno obavijestio tuženog o manama robe"*), čime argument dobija na snazi i uvjerljivosti.

3. Izoštravanje pravih pravila

Pravna pravila predstavljaju srž pisanja pravnih podnesaka. Njihovo izlaganje treba biti usmjereno ka pravnom ishodu koji je najpovoljniji za stranu čiji se interes zastupa. Preporučuje se da se krene od željenog pravnog zaključka, a zatim unazad oblikuje pravno pitanje i identificiraju pravila koja podržavaju takav zaključak. Pri tome je važno naglasiti da protivna strana snosi određeni teret dokazivanja, te da bez njegovog ispunjenja ne može ostvariti uspjeh u sporu.

4. Jasno strukturiranje argumentacije

Pravni podnesak mora biti pregledno i logično organiziran. Struktura najčešće obuhvata: (i) kratak uvod o prirodi spora, (ii) identifikaciju pravnih pitanja i relevantnih pravila, te (iii) sažeti prikaz procesne historije predmeta. Nakon toga slijedi detaljna pravna analiza pojedinačnih pitanja, posložena po redoslijedu koji je najpovoljniji za klijenta. Analiza podrazumijeva primjenu činjenica na relevantna pravila, uz naglašavanje onih aspekata koji jačaju poziciju klijenta i istovremeno slabe argumente protivnika. Posebnu pažnju treba posvetiti anticipiranju i pobijanju prigovora suprotne strane, bilo osporavanjem pravila na koja se poziva, bilo drugačijom interpretacijom činjenica.

5. Primjena četiri stila kvalitetnog pravnog pisanja

Cilj pravnog pisanja jeste da čitalac prihvati izneseno pravno stajalište. To se postiže ako pisanje bude:

- **Kratko** – uklanjanjem suvišnih riječi i izraza, čime se postiže veća jasnoća i uvjerljivost;
- **Jednostavno – izbjegavanjem nepotrebno složenog pravnog jezika, uz zadržavanje preciznosti i razumljivosti;**
- **Jasno – tako da je odmah vidljiva suština spora, zauzeti stav i osnova zaključka, uz logičan slijed ideja;**
- **Vjerodostojno – prikazivanjem činjenica i pravila u korist zastupane strane, bez iskrivljavanja ili manipulacije. Iznošenje neistinitih ili neprovjerenih tvrdnji nije dopušteno, jer se povjerenje suda i profesionalni integritet zasnivaju na vjerodostojnosti.**

PRAKTIČNI ZADACI

I. STATUSNA PRAVA PRIVREDNIH DRUŠTAVA

1. Firma društva

Opis slučaja

U Sarajevu, u martu 2018. godine, grupa stručnjaka za finansije i poreze osnovala je društvo s ograničenom odgovornošću (u daljem tekstu: Društvo A). Društvo je registrovano za obavljanje djelatnosti vještačenja, finansijskog i poreznog savjetovanja, kao i savjetovanja u poslovanju. Društvo A je ubrzo postala prepoznatljivo na tržištu, posebno kod klijenata kojima su bila potrebna nezavisna vještačenja i profesionalni savjeti. Kao što je to uobičajeno, koristili su i skraćeni naziv firme u svim poslovnim dokumentima i nastupima.

Godinu i po kasnije, u novembru 2019. godine, u registar društava upisuje se novo društvo (u daljem tekstu: Društvo B), koje se registriralo za pružanje usluga, posredovanja i vještačenja. Iako je imalo drugo sjedište i nešto drukčiji opis djelatnosti, i ovo se društvo je u pravnom prometu i poslovnoj korespondenciji koristilo skraćeni naziv firme koji je bio identičan skraćenom nazivu Društva A. Oba privredna društva bila su upisana i u isti imenik pravnih lica pri Federalnom ministarstvu pravde za obavljanje poslova vještačenja.

Društvo A smatralo je da je time povrijeđeno načelo isključivosti firme, jer se firma društva ne razlikuje jasno od firme novoupisanog društva. Društvo B tvrdi da naziv nije isti i da ne proizvodi zabunu, te da bi registarski sud odbio upis da je postojao problem u firmi društva.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li upis druge firme pod nazivom koji sliči Društvu A krši načelo isključivosti firme?

Pravilo

- Član 18. ZPD FBiH: Firma društva mora se jasno razlikovati od firme drugih društava u Federaciji BiH.
- Član 52. Zakona o registraciji poslovnih subjekata: Pod istom ili sličnom firmom ne mogu biti upisana dva ili više poslovnih subjekata koji obavljaju istu ili sličnu djelatnost.
- Član 20. ZPD FBiH: Društvo u poslovanju koristi punu ili skraćenu firmu kakva je upisana u registar.

Analiza

U konkretnom slučaju nesporno je da se Društvo A od 2018. godine koristi određenim skraćenim nazivom firme u okviru svoje registrovane djelatnosti vještačenja, finansijskog i poreznog savjetovanja i poslovnog konsaltinga. Kasnije registrovano Društvo B, iako formalno ima drugačiju punu firmu i drugo sjedište, koristi identičan skraćeni naziv firme u svakodnevnom poslovanju i pravnom prometu. Ključna okolnost jeste činjenica da je skraćeni naziv firme identičan kod oba društva. U savremenom pravnom i poslovnom prometu upravo skraćena firma predstavlja dominantan identifikator privrednog subjekta, naročito u: poslovnoj korespondenciji, marketinškim nastupima, elektronskoj komunikaciji, ponudama i računima, stručnim registrima i javnim evidencijama.

Stoga se procjena mogućnosti zabune ne može ograničiti samo na formalno poređenje punih firmi, već se mora sagledavati stvarni način nastupanja društava na tržištu. Iako se pune firme razlikuju u određenim deskriptivnim elementima, identitet skraćenog naziva proizvodi dominantnu percepciju istovjetnosti ili povezanosti između društava. Posebnu pravnu težinu ima činjenica da oba društva obavljaju istu ili veoma sličnu djelatnost, odnosno djeluju u oblasti: vještačenja, finansijskog savjetovanja, poslovnog konsaltinga, stručnih ekspertiza.

Upravo član 52. Zakona o registraciji poslovnih subjekata posebno zabranjuje korištenje iste ili slične firme kada subjekti obavljaju istu ili srodnu djelatnost. Razlog za strožiji pristup u ovim situacijama jeste povećani rizik zabune kod korisnika usluga. U predmetnom slučaju klijenti mogu osnovano vjerovati: da je riječ o istom društvu, da između društava postoji organizaciona ili vlasnička povezanost, da jedno društvo predstavlja podružnicu ili povezano lice drugog društva.

Rizik zabune dodatno je pojačan činjenicom da su oba društva upisana u isti imenik pravnih lica pri Federalnom ministarstvu pravde za obavljanje poslova vještačenja. U takvom profesionalnom okruženju identičan skraćeni naziv može dovesti do: pogrešnog izbora vještaka, zamjene identiteta društava, pogrešnog pripisivanja stručnih nalaza, narušavanja poslovne reputacije jednog društva usljed postupanja drugog.

Sudska praksa u oblasti prava firme polazi od objektivnog kriterija mogućnosti nastanka zabune, a ne od potrebe dokazivanja stvarno nastale štete. Dovoljno je postojanje realne opasnosti da prosječan učesnik u pravnom prometu može biti doveden u zabludu. Argument Društva B da bi registarski sud odbio registraciju da postoji problem sa firmom nije pravno odlučujući. Naime, činjenica da je određeni upis izvršen ne isključuje mogućnost naknadne sudske zaštite povrijeđenog prava firme. Odluke registarskog suda ne proizvode apsolutnu pretpostavku zakonitosti naziva firme, naročito ako se naknadno utvrdi da registracija vrijeđa prava ranije registrovanog društva ili stvara zabunu u pravnom prometu.

Zaključak

Na osnovu analize relevantnih zakonskih odredbi i konkretnih okolnosti slučaja može se zaključiti da je registracijom i korištenjem identičnog skraćenog naziva firme od strane Društva B došlo do povrede načela isključivosti firme. Iako se pune firme društava djelimično razlikuju, identitet skraćenog naziva, zajedno sa činjenicom da oba društva obavljaju slične djelatnosti i pojavljuju se u istim profesionalnim registrima, objektivno stvara mogućnost zabune kod klijenata i drugih učesnika u pravnom prometu. Stoga je pravilno pravno stanovište prema kojem nazivi nisu dovoljno jasno različiti, te da postoji opasnost od zablude, čime su ispunjeni uslovi za utvrđenje povrede prava firme u smislu člana 18. ZPD FBiH i člana 52. Zakona o registraciji poslovnih subjekata FBiH.

Pitanja za diskusiju

1. Šta predstavlja načelo isključivosti firme?
2. Šta sud radi ako podnosilac prijave koristi identičnu firmu?
3. Koji su kriteriji za utvrđivanje "sličnosti" firme?
4. Da li je razlika u adresi i registriranim djelatnostima dovoljna da firme budu jasno različite?
5. Može li društvo tražiti naknadu štete ako druga firma koristi sličan naziv?

2. Zastupanje društva

Opis slučaja

U cilju proširenja poslovanja, A. B. je započeo pregovore sa privrednim društvom A d.o.o. radi kupovine građevinskog zemljišta u vlasništvu navedenog društva. Tokom pregovora, kao zastupnik društva nastupao je M. S., upisani prokurista društva A d.o.o., koji je sa A. B. održao sastanak povodom realizacije predmetne kupoprodaje.

Tom prilikom M. S. je sačinio i potpisao pisanu izjavu, ovjerenu od strane nadležnog općinskog organa, u kojoj je naveo da je u ime i za račun društva A d.o.o. primio od A. B. iznos od 120.000,00 KM na ime predujma za kupovinu predmetnog zemljišta. U izjavi je dalje konstatirano da se društvo obavezuje da će, na prvi poziv kupca, zaključiti ugovor o kupoprodaji nekretnine i izvršiti prijenos prava vlasništva na kupca, a ukoliko do zaključenja ugovora ne dođe, izvršiti povrat primljenog predujma.

Nakon proteka više godina, A. B. je pozvao društvo A d.o.o. da pristupi zaključenju ugovora o kupoprodaji i izvrši prijenos prava vlasništva nad predmetnim zemljištem. Međutim, društvo je odbilo postupiti po zahtjevu, osporavajući pravnu valjanost izjave koju je potpisao M. S.

U svom očitovanju društvo je istaklo da prokurista nije imao zakonsko niti posebno ovlaštenje za zaključivanje pravnih poslova koji se odnose na otuđenje ili opterećenje nekretnina, budući da takvo ovlaštenje nije bilo izričito navedeno i upisano u registru privrednih subjekata. Društvo je dodatno navelo da sporni iznos od 120.000,00 KM nikada nije evidentiran niti uplaćen na poslovni račun društva, već da je sredstva zadržao M. S. lično, bez znanja i odobrenja društva.

Smatrajući da je pretrpio imovinsku štetu usljed neizvršenja preuzetih obaveza, A. B. pokreće parnični postupak protiv društva A d.o.o., zahtijevajući povrat iznosa od 120.000,00 KM sa pripadajućim zakonskim

zateznim kamatama, pozivajući se na činjenicu da je predujam predat licu koje je u pravnom prometu nastupalo kao ovlašteni zastupnik društva.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li prokurista društva A d.o.o. ima ovlaštenje da samostalno zaključi ugovor o prodaji i prijenosu vlasništva nad nekretninom društva?

Pravilo

- Član 26. st. 1. ZPD FBiH (Prokura): Prokurista je ovlašten poduzimati sve pravne radnje i poslove u ime i za račun društva, osim prijenosa i opterećenja nekretnina, za što je potrebno posebno i izričito ovlaštenje.
- Član 25. st. 2. ZPD FBiH (Odgovornost): Društvo odgovara i za obaveze koje ovlašteno lice stvori prekoračenjem ovlaštenja, ali samo ako treće lice nije znalo niti moglo znati za prekoračenje.
- Načelo publiciteta registra: Treća lica su dužna znati sadržaj upisa u registar, uključujući postojanje ili nepostojanje posebnog ovlaštenja za opterećenje i prijenos nekretnina.

Analiza

U konkretnom slučaju nesporno je da je M. S. nastupao kao upisani prokurista društva A d.o.o. i da je u tom svojstvu dao pisanu i ovjerenu izjavu kojom potvrđuje prijem iznosa od 120.000,00 KM na ime predujma za kupovinu zemljišta, te preuzima obavezu da će društvo zaključiti ugovor o prodaji i izvršiti prijenos prava vlasništva. Međutim, odlučna pravna činjenica jeste da M. S. nije imao posebno i izričito ovlaštenje za raspolaganje nekretninama društva.

Institut prokure, iako predstavlja najšire trgovačko punomoćje, zakonski je ograničen u odnosu na pravne poslove koji se tiču nekretnina.

Zakonodavac je upravo zbog značaja i vrijednosti nekretnina propisao strožiji režim zastupanja, zahtijevajući posebno ovlaštenje, izričit sadržaj ovlaštenja, te njegov upis u sudski registar.

Kako takvo ovlaštenje u konkretnom slučaju nije postojalo, prokurista nije mogao pravno valjano obavezati društvo na zaključenje ugovora o prodaji zemljišta. Drugim riječima, njegova izjava nije mogla proizvesti obavezno-pravne učinke prema društvu u dijelu koji se odnosi na prijenos prava vlasništva nad nekretninom.

A. B. se u konkretnom slučaju ne može uspješno pozivati na zaštitu povjerenja u ovlaštenja prokuriste. Razlog tome leži u činjenici da je ograničenje prokure u pogledu nekretnina zakonsko, apsolutno i javno dostupno ograničenje. Ono proizlazi neposredno iz zakona, pa se smatra da je svakom učesniku u pravnom prometu poznato. Načelo publiciteta registra dodatno pojačava ovu obavezu pažnje trećih lica, jer su ona dužna provjeriti obim zastupničkih ovlaštenja, postojanje posebnog ovlaštenja za promet i opterećenje nekretnina, kao i eventualna registrovana ograničenja. Budući da posebno ovlaštenje nije bilo upisano, A. B. nije mogao osnovano vjerovati da prokurista raspolaže ovlaštenjem za prodaju zemljišta. Stoga nisu ispunjeni uslovi iz člana 25. stav 2. ZPD FBiH za odgovornost društva zbog prekoračenja ovlaštenja zastupnika.

Posebno pitanje odnosi se na iznos od 120.000,00 KM koji je M. S. primio od A. B. Iz utvrđenog činjeničnog stanja proizlazi da predmetna sredstva nikada nisu uplaćena na račun društva, evidentirana u poslovnim knjigama, niti unesena u imovinu društva. To znači da društvo nije steklo nikakvu imovinsku korist iz predmetnog pravnog odnosa. U takvim okolnostima ne postoji pravni osnov da se društvu nametne obaveza vraćanja sredstava koja nikada nisu postala dio njegove imovine. Odgovornost za povrat novca može postojati isključivo na strani M. S., koji je sredstva faktički primio i zadržao. Njegovo postupanje može eventualno otvoriti pitanja građanskopravne odgovornosti, pa i krivičnopravne odgovornosti. Međutim, ta odgovornost ne može se automatski imputirati samom društvu.

Zaključak

Na osnovu relevantnih zakonskih odredbi i konkretnih okolnosti slučaja može se zaključiti da prokurista M. S. nije imao zakonsko ovlaštenje da samostalno preuzme obavezu prodaje i prijenosa vlasništva nad nekretninom društva A d.o.o., budući da za takav pravni posao nije posjedovao posebno i izričito ovlaštenje upisano u sudski registar. Shodno tome, izjava koju je dao ne proizvodi obavezujuće pravne učinke prema društvu, niti društvo može biti vezano obavezom zaključenja ugovora o prodaji zemljišta.

Istovremeno, A. B. se ne može uspješno pozivati na dobru vjeru, jer je ograničenje prokure u vezi sa raspolaganjem nekretninama zakonsko ograničenje koje je svakom učesniku u pravnom prometu moralo biti poznato. Konačno, kako primljeni iznos od 120.000,00 KM nije postao dio imovine društva, obaveza njegovog povrata ne tereti društvo A d.o.o., već eventualno isključivo prokuristu M. S., koji je sredstva neposredno primio i zadržao.

Pitanja za diskusiju

1. Koji je osnovni pravni problem u ovom slučaju?
2. Da li prokurista ima opće ovlaštenje da prenosi nekretnine u ime društva?
3. Da li je upis ovlaštenja prokuriste javno dostupno u registru i kakav je pravni položaj tužioca A. B.?
4. Da li postoji mogućnost da društvo ipak odgovara po drugom pravnom osnovu (npr. sticanje bez osnova)?
5. Ko je u ovoj situaciji pasivno legitimiran za tužbu radi povrata novca?

3. Lica koja imaju posebne dužnosti prema društvu

Opis slučaja

Društvo B d.o.o. registrovano je za obavljanje djelatnosti finansijskog konsaltinga i revizije. Članovi društva su:

- A sa udjelom 37,5%,
- M sa udjelom 37,5% – ujedno i direktor društva, i
- U sa udjelom 25%.

Tokom 2015–2020. godine, društvo je imalo promjenjive poslovne rezultate, neke godine s dobiti, a neke s gubitkom. Prema nalazu vještaka ekonomske struke, gubici su pokrivani iz ranije neraspoređene dobiti, a nijednom nije bila isplaćena dobit članovima društva. A, kao član društva, tvrdi da je direktor M:

- donosio finansijske odluke bez saglasnosti skupštine društva,
- davao pozajmice bez odobrenja članova,
- te da je pokrio gubitke iz dobiti bez odluke skupštine društva.

A podnosi tužbu protiv M tražeći 66.134,58 KM na ime naknade štete, tvrdeći da je M povrijedio svoje posebne dužnosti prema društvu (član 32 ZPD FBiH).

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li direktor društva s ograničenom odgovornošću (M) snosi ličnu odgovornost prema članu društva (A) zbog navodne povrede dužnosti savjesnog postupanja i lojalnosti prema društvu?

Pravilo

- Član 32. ZPD FBiH (Lica koja imaju posebne dužnosti prema društvu): Lica iz člana 31. ZPD-a (direktori, članovi uprave, zastupnici) moraju obavljati svoje poslove savjesno, s pažnjom dobrog privrednika i u razumnom uvjerenju da djeluju u najboljem interesu društva (dužna pažnja). Ako postupaju s dužnom pažnjom, ne odgovaraju za štetu koja eventualno nastane.
- Član 210. ZPD FBiH: Dobit se raspoređuje po usvajanju finansijskog izvještaja, i tek tada član društva postaje povjerilac društva po osnovu dividende.
- Član 128. ZPD FBiH (Ograničenja plaćanja): Društvo ne može vršiti isplate članovima ako bi time njegova neto imovina pala ispod osnovnog kapitala ili bi onemogućilo plaćanje dospjelih dugova.
- Član 154. ZOO: Ko drugome prouzrokuje štetu dužan je da je naknadi, ako ne dokaže da nije kriv.

Analiza

Iz činjeničnog stanja proizlazi da je direktor M tokom perioda 2015–2020. godine donosio određene finansijske odluke, uključujući: davanje pozajmica, pokrivanje poslovnih gubitaka iz ranije ostvarene dobiti, upravljanje raspoloživim finansijskim sredstvima društva. Međutim, sam čin donošenja poslovnih odluka ne predstavlja automatski povredu posebnih dužnosti prema društvu. Direktor ima određeni stepen autonomije u upravljanju poslovima društva, posebno u okviru redovnog poslovanja i finansijskog upravljanja. Činjenica da određena poslovna odluka nije bila ekonomski optimalna ili da nije proizvela očekivanu dobit sama po sebi nije dovoljan osnov za njegovu ličnu odgovornost.

Za postojanje odgovornosti bilo bi neophodno dokazati da je direktor postupao protivno interesima društva, zloupotrijebio položaj, djelovao nesavjesno ili sa namjerom nanošenja štete, ili donosio odluke bez minimalnog standarda profesionalne pažnje. Takve okolnosti iz dostavljenog činjeničnog opisa ne proizlaze.

Posebno je značajna činjenica da je prema nalazu vještaka ekonomske struke društvo pokrivalo gubitke iz ranije ostvarene i neraspoređene dobiti. Takvo postupanje predstavlja standardan mehanizam finansijske stabilizacije društva i samo po sebi nije protivno zakonu. Naprotiv, pokrivanje gubitaka iz prethodno ostvarene dobiti često predstavlja izraz odgovornog upravljanja društvom, jer omogućava očuvanje kapitala, održava solventnost društva, štiti povjerioce, i sprječava nastupanje stečaja. Dodatno, nijednom nije donesena odluka o raspodjeli dobiti članovima društva. Prema članu 210. ZPD FBiH, sve dok takva odluka ne postoji, član društva nema individualizovano pravo na isplatu dividende. Stoga A ne može tvrditi da mu je uskraćena "njegova" dobit, budući da pravo na dividendu nikada nije ni nastalo.

A tvrdi da je direktor davao pozajmice bez saglasnosti skupštine društva. Međutim, za utvrđenje odgovornosti nije dovoljno samo dokazati da skupština nije prethodno odlučivala o određenom poslu. Potrebno je dokazati da je direktor prekoračio zakonska ili statutarna ovlaštenja, da je time društvu nastala konkretna šteta, te da postoji uzročna veza između postupanja direktora i štetne posljedice. Iz činjeničnog opisa ne proizlazi da su pozajmice bile fiktivne, da su date povezanim licima protiv interesa društva, niti da su dovele do umanjenja imovine društva mimo poslovnog rizika. Bez takvih dokaza, tvrdnje tužioca ostaju na nivou nezadovoljstva načinom vođenja poslovanja, što nije dovoljno za građanskopravnu odgovornost direktora.

Posebno je važno razlikovati štetu društva od eventualne posredne štete za člana društva. Ako bi i postojala šteta zbog lošeg upravljanja, ona bi prvenstveno bila šteta samog društva kao posebnog pravnog lica, a ne neposredna individualna šteta za člana društva. Smanjenje vrijednosti udjela ili izostanak očekivane dobiti predstavlja samo posrednu ekonomsku posljedicu poslovanja društva i ne daje automatski članu pravo na individualnu naknadu štete protiv direktora.

Zaključak

Na osnovu relevantnih zakonskih odredbi i utvrđenog činjeničnog stanja može se zaključiti da nisu ispunjeni uslovi za ličnu odgovornost direktora M prema članu društva A. Postupci direktora, uključujući pokrivanje gubitaka iz ranije ostvarene dobiti i donošenje finansijskih odluka u okviru poslovanja društva, sami po sebi ne predstavljaju povredu posebnih dužnosti iz člana 32. ZPD FBiH, naročito imajući u vidu da nije dokazano nesavjesno ili nelojalno postupanje. Također, A nije stekao individualno pravo na dobit, jer nikada nije donesena odluka o raspodjeli dobiti u smislu člana 210. ZPD FBiH. Shodno tome, ne može zahtijevati naknadu štete zbog neisplaćene dividende ili očekivane dobiti.

Konačno, tužilac nije dokazao postojanje neposredne štete niti uzročne veze između radnji direktora i navodnog umanjenja njegove imovine, zbog čega zahtjev za naknadu štete u iznosu od 66.134,58 KM nije pravno osnovan.

Pitanja za diskusiju

1. Koji je osnovni pravni problem u ovom slučaju?
2. Ko ima "posebne dužnosti prema društvu"?
3. Šta znači dužna pažnja direktora?
4. Da li pokriće gubitaka iz neraspoređene dobiti bez odluke skupštine predstavlja protivpravnu radnju?
5. Ko odlučuje o raspodjeli dobiti i kada član postaje povjerilac društva?
6. Da li su za ovaj slučaj relevantna pravila o probijanju pravne ličnosti? Zašto da i zašto ne?
7. Šta bi tužiteljica morala dokazati da bi uspjela u tužbi?

4. Registracija privrednih društava

Opis slučaja

Dana 15. aprila 2024. godine, A, B i C potpisali su osnivački akt za osnivanje društva s ograničenom odgovornošću A d.o.o. sa sjedištem u Sarajevu. U osnivačkom aktu uredno su navedeni podaci o poslovnom imenu, ulogu i djelatnosti društva, a osnovni kapital uplaćen je u skladu sa zakonom.

Registarski sud u Sarajevu je nakon formalne provjere izdao rješenje o upisu društva u sudski registar. Nakon nekoliko mjeseci, Porezna uprava FBiH je tokom redovne kontrole ustanovila da je jedan od osnivača, B, u vrijeme osnivanja bio komplementar u komanditnom društvu B k.d., koje posluje u istoj djelatnosti. Porezna uprava dostavlja izvještaj registarskom sudu, koji razmatra mogućnost utvrđivanja ništavosti registracije osnivanja A d.o.o.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li je registracija osnivanja društva A d.o.o. ništava?

Pravno pravilo

- Član 62. stav (1) ZPDFBiH: Ništavost registracije osnivanja privrednog društva. Registracija osnivanja privrednog društva je ništava ako je osnivač ili jedan od osnivača društva član je postojećeg društva sa neograničenom solidarnom odgovornošću ili komplementar u komanditnom društvu.
- Član 62. stav (2): sud može odrediti rok za otklanjanje nedostatka ako je osnov ništavosti otklonjiv.
- Član 53 Zakona o registraciji poslovnih subjekata FBiH: Postupanje nadležnog registarskog suda po prijemu prijave za registraciju.

Primjena pravila

Iz činjeničnog opisa proizlazi da su A, B i C dana 15. aprila 2024. godine potpisali osnivački akt za osnivanje društva A d.o.o. Nakon toga registarski sud je donio rješenje o upisu društva u sudski registar. Međutim, naknadnom kontrolom utvrđeno je da je jedan od osnivača, B, u trenutku osnivanja društva imao status komplementara u komanditnom društvu B k.d.

Ta činjenica neposredno potpada pod zakonski razlog ništavosti iz člana 62. stav (1) tačka g) ZPD FBiH. Drugim riječima, zakonska smetnja postojala je već u trenutku registracije društva, nezavisno od toga što ona nije bila uočena u registracionom postupku.

Naime, registarski sud je u skladu sa članom 53. Zakona o registraciji poslovnih subjekata bio obavezan da ispita postojanje materijalnih pretpostavki za registraciju, uključujući i eventualne zakonske zabrane osnivanja društva. Međutim, eventualni propust suda da utvrdi postojanje takve smetnje ne proizvodi konvalidaciju nezakonitog upisa. Suprotno stanovište bilo bi nespojivo sa imperativnom prirodom člana 62. ZPD FBiH, jer bi značilo da nezakonita registracija postaje zakonita samim činom upisa u registar.

Iako je razlog ništavosti postojao u trenutku registracije, potrebno je analizirati da li je riječ o nedostatku koji se može naknadno otkloniti. Status komplementara nije trajna niti nepromjenjiva pravna okolnost. Osnivač B može istupiti iz komanditnog društva ili prestati imati svojstvo komplementara na drugi zakonom dopušten način. Upravo zbog mogućnosti naknadnog otklanjanja takve smetnje zakonodavac je predvidio mehanizam iz člana 62. stav (2) ZPD FBiH. Stoga bi sud, prije donošenja odluke o utvrđivanju ništavosti registracije, mogao ostaviti rok od najduže 90 dana radi otklanjanja nedostatka.

Zaključak

Registracija osnivanja društva A d.o.o. je ništava na osnovu člana 62. stav (1) tačka g) Zakona o privrednim društvima FBiH, jer je jedan od osnivača bio komplementar u komanditnom društvu, što je zakonom zabranjeno. Ništavost je neotklonjiva, jer bi otklanjanje zahtijevalo izmjenu sastava osnivača nakon što je društvo već registrirano. Registarski sud je propustio izvršiti provjeru formalnih uslova, što predstavlja proceduralni propust, ali ne utiče na obaveznost utvrđenja ništavosti. Sud je ovlašten da po službenoj dužnosti ili na prijedlog zainteresiranog lica pokrene postupak utvrđivanja ništavosti i naloži brisanje društva iz registra. Osnivači solidarno odgovaraju za obaveze koje su nastale u poslovanju ništavog društva prema trećim licima koja su postupala u dobroj vjeri.

5. Oblici privrednih društava

5.1. Društvo sa ograničenom odgovornosti

Činjenični opis

U Prijedoru, početkom 2013. godine, društvo s ograničenom odgovornošću K d.o.o. imalo je četiri člana, od kojih je jedan bio N. L., vlasnik 25% udjela. Nakon njegove smrti, njegov udio od 25% nasljeđuju tri nasljednice – Lj. L., S. L.1 i S. L.2 – koje se upisuju kao novi članovi društva. Tokom 2013. i 2014. godine, većinski član društva D. B. nudi nasljednicama otkup njihovog udjela, što one odbijaju. Nasljednice poslovanje društva prate sporadično, uglavnom tražeći bilanse uspjeha društva, ali se ne uključuju u rad društva, niti podnose bilo kakve formalne zahtjeve društvu.

2017. godine nasljednice podnose tužbu sudu, traže da im se odobri istupanje iz društva i da im se isplati tržišna vrijednost udjela u iznosu oko 166.000 KM po osobi.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li članovi društva koji žele istupiti iz d.o.o. i zahtijevaju isplatu tržišne vrijednosti udjela mogu tužbom tražiti sudsku odluku o istupanju?

Pravilo

Relevantne odredbe ZPD RS (analogno ZPD FBiH):

- Član 173. stavovi 1. i 2. ZPD RS: Član može istupiti iz opravdanih razloga; ako društvo ospori razloge, tada član ima pravo tužbom tražiti da sud utvrdi opravdanost istupanja.
- Član 173. stav 3. ZPD RS: Član koji istupa iz opravdanih razloga ima pravo na *tržišnu vrijednost udjela*.

- Sudska praksa – član mora prethodno:

    1. *podnijeti pisani zahtjev društvu,*
    2. *navesti konkretne razloge,*
    3. *omogućiti društvu da zauzme stav.*

Bez podnijetog zahtjeva → nema osporavanja → nema uslova za sudsku zaštitu.

Analiza

Nakon smrti člana društva N. L., njegov udio od 25% nasljeđuju Lj. L., S. L.1 i S. L.2, koje se upisuju kao članovi društva K d.o.o. Time su stekle sva članska prava i obaveze koja proizlaze iz statusa člana društva, uključujući: pravo učešća u radu skupštine, pravo informisanja, pravo uvida u poslovne knjige i izvještaje, pravo osporavanja odluka društva, kao i pravo zahtijevanja zaštite svojih članskih interesa.

Međutim, iz činjeničnog opisa proizlazi da nasljednice nisu aktivno učestvovale u radu društva. Njihovo interesovanje za poslovanje društva bilo je ograničeno uglavnom na povremeno traženje bilansa uspjeha, bez korištenja drugih mehanizama zaštite članskih prava.

Od odlučujućeg značaja u konkretnom slučaju jeste činjenica da nasljednice nikada nisu podnijele društvu pisani zahtjev za istupanje, navele konkretne razloge zbog kojih smatraju da više ne mogu ostati članovi društva, niti omogućile društvu da zauzme stav o njihovom eventualnom istupanju. Drugim riječima, potpuno je izostala prethodna interna korporativna procedura koja predstavlja pretpostavku za sudsku zaštitu. Sudski postupak zbog istupanja člana iz društva nije zamišljen kao prvi korak u ostvarivanju prava člana, nego kao mehanizam kontrole odluke ili stava društva kada između člana i društva nastane spor o opravdanosti istupanja. U konkretnom slučaju takav spor faktički nije ni nastao, jer društvu nikada nije formalno postavljen zahtjev.

Dodatno, iz činjeničnog opisa ne proizlazi da su nasljednice konkretizirale postojanje "opravdanih razloga“ za istupanje. Član društva ima pravo tužbom kod suda tražiti istupanje iz društva, ako su mu ostali članovi ili organi društva prouzrokovali štetu ili je spriječen ispunjavati svoje obaveze, ili mu društvo nameće nesrazmjerne obaveze. Sama činjenica da nisu željele ostati članovi društva ili da su odbile ponudu za otkup udjela ne predstavlja automatski opravdan razlog za istupanje.

Nasljednice su tužbom zahtijevale i isplatu tržišne vrijednosti udjela u iznosu od približno 166.000 KM po osobi. Međutim, pravo na tržišnu vrijednost udjela predstavlja pravnu posljedicu zakonito provedenog postupka istupanja iz društva. Kako prethodno nisu ispunjene procesne i materijalnopravne pretpostavke za istupanje, ne može nastati ni pravo na isplatu tržišne vrijednosti udjela.

Zaključak

Na osnovu relevantnih zakonskih odredbi i utvrđenog činjeničnog stanja može se zaključiti da nasljednice nisu ispunile pretpostavke za ostvarivanje sudske zaštite radi istupanja iz društva.

One prethodno nisu podnijele društvu pisani zahtjev za istupanje, nisu navele konkretne i opravdane razloge zbog kojih više ne mogu ostvarivati svoja članska prava, niti su omogućile društvu da se o njihovom zahtjevu izjasni. Samim tim nije došlo do osporavanja njihovog eventualnog prava na istupanje, što predstavlja nužnu pretpostavku za pokretanje sudskog postupka prema članu 173. ZPD RS. Pored toga, iz činjeničnog stanja ne proizlazi postojanje ozbiljnih poremećaja u odnosima unutar društva koji bi opravdavali primjenu instituta sudskog istupanja iz društva. Stoga zahtjev nasljednica za utvrđenje prava na istupanje i isplatu tržišne vrijednosti udjela nije pravno osnovan.

Pitanja za diskusiju

1. Šta je osnovni uslov da bi član d.o.o. mogao tužbom tražiti istupanje iz društva?
2. Kada sud uopće može odlučivati o opravdanosti istupanja?
3. Da li je pasivnost člana (nedolazak na skupštine, neuključivanje) dovoljan razlog za istupanje?
4. Da li član može dobiti naknadu udjela ako nije utvrđena tržišna vrijednost udjela?

5.2. Dioničko društvo

Opis slučaja

U Banjaluci, tokom 2006. i 2007. godine, dioničko društvo A d.d. poslovalo je sa izuzetno visokim kumuliranim gubicima. Početkom 2007. Vlada Republike Srpske, kao vlasnik državnog kapitala u društvu A d.d., prodala je paket dionica strateškom partneru, u skladu sa Zakonom o državnog kapitala u preduzećima.

Društvo je i dalje poslovalo sa gubicima, zbog čega je Skupština dioničara 2. oktobra 2007. godine donijela odluku da se:

- smanji osnovni kapital za oko 148 miliona KM,
- izvrši druga emisija dionica,
- smanji broj dionica radi pokrića kumuliranog gubitka.

Za odluku je glasalo 80% prisutnih dioničara, odluka nije bila osporena, uredno je objavljena i upisana u registar emitenata. Dvojica dioničara, N. Ć.1 i N. Ć. 2, koji su ranije kupovali dionice društva, tvrdili su da je Odluka o smanjenju osnovnog kapitala nezakonita, da je privatizacija bila ništava, te da im je zbog pada vrijednosti dionica nastala šteta. Tražili su od dioničarskog društva, Republike Srpske i Komisije za hartije od vrijednosti naknadu štete u ukupnom iznosu preko 83.000 KM.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li dioničar može tražiti naknadu štete zbog pada tržišne vrijednosti svojih dionica ako mu je šteta neposredno pričinjena odlukom organa društva?

Pravilo

Relevantne odredbe:

- Član 77. Zakona o preduzećima (ZP RS): Dioničar može podnijeti individualnu tužbu za naknadu štete ako mu je šteta neposredno pričinjena odlukom organa društva, ali samo ako je odluka donesena:
  - *grubom nepažnjom, ili*
  - *s namjerom da se šteta prouzrokuje.*

- Čl. 300–306 ZP RS: Smanjenje osnovnog kapitala mora biti zakonito provedeno:
  - *odluka,*
  - *objava u dva navrata,*
  - *poziv povjeriocima,*
  - *upis u registar.*

- ZPDKP – Zakon o privatizaciji državnog kapitala: Prodaja državnog kapitala je zakonita ako je sprovedena u skladu s propisanim procedurama.
- ZOO, čl. 103 (ništavost ugovora): Ugovor je ništav samo ako je protiv prinudnih propisa, javnog poretka ili morala.
- Tržišni rizik: Pad vrijednosti dionica je rizik ulaganja, a ne odgovornost društva , potvrđeno u sudskoj praksi.

Analiza

U konkretnom slučaju postavlja se pitanje granica individualne zaštite dioničara u situaciji kada je vrijednost njihovih dionica umanjena usljed korporativnih odluka donesenih radi finansijske sanacije društva. Predmet istovremeno otvara i pitanje odnosa između tržišnog rizika ulaganja u dionice i građanskopravne odgovornosti društva, njegovih organa, odnosno drugih subjekata uključenih u proces privatizacije i nadzora tržišta kapitala.

Iz činjeničnog opisa proizlazi da je dioničko društvo poslovalo sa izrazito visokim kumuliranim gubicima tokom 2006. i 2007. godine. U takvim okolnostima Vlada Republike Srpske je, kao vlasnik državnog kapitala, prodala paket dionica strateškom partneru u postupku privatizacije provedenom prema relevantnim propisima o privatizaciji državnog kapitala. Međutim, uprkos promjeni vlasničke strukture, društvo je nastavilo poslovati sa gubicima, što je dovelo do potrebe provođenja mjera finansijske konsolidacije. Skupština dioničara je zbog toga donijela odluku o smanjenju osnovnog kapitala društva za približno 148 miliona KM, smanjenju broja dionica i provođenju nove emisije dionica radi pokrića kumuliranog gubitka.

Sa aspekta prava društava, riječ je o klasičnom institutu korporativne sanacije koji ima za cilj usklađivanje nominalnog kapitala društva sa njegovim stvarnim ekonomskim stanjem. Smanjenje osnovnog kapitala radi pokrića gubitaka predstavlja zakonom dopušten mehanizam zaštite finansijske stabilnosti društva i očuvanja njegove solventnosti. U savremenom korporativnom pravu osnovni kapital ne predstavlja samo računovodstvenu kategoriju, nego i instrument zaštite povjerilaca i održavanja tržišne stabilnosti društva. Zbog toga zakon izričito dopušta smanjenje kapitala kada je društvo opterećeno značajnim gubicima koji više ne omogućavaju realno održavanje prethodno upisanog iznosa kapitala.

Posebno je značajno da je odluka skupštine donesena kvalifikovanom većinom od 80% prisutnih dioničara, da je uredno objavljena i upisana u

registar emitenata, te da nije bila pravovremeno osporena kroz mehanizme korporativne zaštite predviđene zakonom. Time su ispunjene procesne i materijalne pretpostavke zakonitosti odluke o smanjenju osnovnog kapitala u smislu relevantnih odredbi Zakona o preduzećima Republike Srpske.

Dioničara, N. Ć.1 i N. Ć. 2, su zaštitu svojih prava pokušali ostvariti putem individualne tužbe za naknadu štete, tvrdeći da im je smanjenjem osnovnog kapitala i padom tržišne vrijednosti dionica pričinjena šteta. Međutim, pravo dioničara na individualnu odštetnu zaštitu u korporativnom pravu predstavlja izuzetak koji se restriktivno tumači. Prema članu 77. Zakona o preduzećima Republike Srpske, dioničar može zahtijevati naknadu štete samo ukoliko mu je šteta neposredno pričinjena odlukom organa društva, i to pod dodatnim uslovom da je odluka donesena grubom nepažnjom ili sa namjerom nanošenja štete. U konkretnom slučaju takve okolnosti nisu utvrđene. Naprotiv, iz činjeničnog stanja proizlazi da su odluke skupštine bile motivisane objektivnim finansijskim stanjem društva i potrebom njegove ekonomske stabilizacije. Sama činjenica da je vrijednost dionica pala ne može automatski predstavljati dokaz protivpravnosti odluke organa društva niti osnov za građanskopravnu odgovornost.

Na ovom mjestu posebno dolazi do izražaja načelo tržišnog rizika ulaganja u dionice. Dionica kao vrijednosni papir po svojoj prirodi podrazumijeva izloženost ekonomskim i tržišnim promjenama. Vrijednost dionica zavisi od poslovnih rezultata emitenta, tržišnih uslova, investicionog povjerenja i općeg ekonomskog ambijenta. Posljedično, dioničar ulaganjem u dionice svjesno prihvata mogućnost rasta, ali i pada njihove tržišne vrijednosti.

Sudska praksa upravo zbog toga dosljedno razlikuje neposrednu individualnu štetu od derivativne štete koja nastaje kao posljedica pogoršanja poslovanja društva. Umanjenje vrijednosti dionica ne predstavlja neposrednu povredu subjektivnog prava dioničara. Kada društvo posluje sa velikim gubicima, pad tržišne vrijednosti dionica predstavlja normalnu

tržišnu posljedicu ekonomskog položaja emitenta. Neosnovani su i navodi tužilaca da je privatizacija državnog kapitala bila ništava. Ništavost pravnog posla prema članu 103. Zakona o obligacionim odnosima postoji samo kada je pravni posao protivan prinudnim propisima, javnom poretku ili moralu društva. Sama činjenica da privatizacija nije proizvela očekivane ekonomske rezultate ili da je nakon privatizacije došlo do pada vrijednosti dionica ne može predstavljati osnov za utvrđenje ništavosti. Iz dostavljenog činjeničnog opisa proizlazi da je prodaja državnog kapitala provedena u skladu sa zakonom propisanom procedurom, zbog čega ne postoje elementi ništavosti.

Jednako tako, ne postoji osnov za odgovornost Republike Srpske niti Komisije za hartije od vrijednosti. Republika Srpska je u postupku privatizacije nastupala kao titular državnog kapitala, dok je Komisija obavljala regulatornu funkciju u okviru svojih zakonskih nadležnosti. Bez dokaza o nezakonitom postupanju, zloupotrebi ovlaštenja ili gruboj nepažnji, ne mogu biti ispunjene pretpostavke njihove građanskopravne odgovornosti.

Predmetni slučaj jasno potvrđuje osnovno načelo korporativnog prava prema kojem tržišni gubici dioničara, nastali kao posljedica zakonitih korporativnih odluka i objektivnog ekonomskog stanja društva, ne predstavljaju automatski pravno priznatu štetu koja bi stvarala osnov za individualnu odštetnu odgovornost društva ili drugih subjekata.

Zaključak

Na osnovu relevantnih zakonskih odredbi i utvrđenog činjeničnog stanja može se zaključiti da ne postoji pravni osnov za ostvarivanje naknade štete zbog pada tržišne vrijednosti dionica. Odluka skupštine dioničara o smanjenju osnovnog kapitala donesena je u skladu sa zakonom propisanom procedurom, uz potrebnu većinu, urednu objavu i registraciju, te nije pravovremeno osporena. Također, nije dokazano da je odluka donesena grubom nepažnjom ili sa namjerom nanošenja štete dioničarima, što predstavlja nužan uslov za individualnu odštetnu odgovornost

prema članu 77. Zakona o preduzećima RS. Pad vrijednosti dionica predstavlja tržišni rizik ulaganja u kapital društva, a ne pravno priznatu štetu za koju bi odgovaralo društvo, Republika Srpska ili Komisija za hartije od vrijednosti.

Konačno, ni navodi o ništavosti privatizacije nisu osnovani, budući da iz činjeničnog stanja ne proizlazi da je postupak privatizacije proveden protivno prinudnim propisima, javnom poretku ili moralu društva u smislu člana 103. Zakona o obligacionim odnosima.

Pitanja za diskusiju

1. Kada dioničar ima pravo na individualnu tužbu za naknadu štete?
2. Da li pad vrijednosti dionica automatski znači da društvo odgovara za štetu dioničaru?
3. Koji je postupak za podnošenje individualne tužbe za naknadu štete od strane dioničara, ako mu je šteta neposredno pričinjena odlukom organa društva?
4. Zašto je sud odbio tvrdnje o ništavosti privatizacije?
5. Može li Komisija za hartije od vrijednosti biti odgovorna dioničaru zbog upisa emisije dionica?

6. Statusne promjene

Opis slučaja

U Trebinju je 2013. godine izvršena statusna promjena podjele privrednog društva K.I.S. Nakon podjele K.I.S. je prestalo postojati, a nastala su tri nova pravna lica: I.S., K.F. i P.S.

I.S. je 24. novembra 2015. izvršilo preknjižavanje potraživanja koje je ranije pripadalo K.I.S., u iznosu od 230.994,10 KM, tako što je to potraživanje knjižilo kao potraživanje prema K.F., iako u materijalnim dokazima nije postojala odluka o raspodjeli takvih potraživanja između novonastalih subjekata.

K.F. je osporilo da postoji pravni osnov ovog potraživanja i istaklo da tužilac nikada nije dostavio diobni bilans niti dokaz da je obaveza ranijeg društva K.I.S. prenesena upravo na K.F. Sudski vještak je naveo da za izvršeno preknjižavanje nema osnova.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li novonastalo privredno društvo nakon statusne podjele može uspješno potraživati dug društva prestalog podjelom od drugog novonastalog društva?

Pravilo

- Član 370. Zakona o privrednim društvima RS: Finansijski izvještaj. Svako privredno društvo koje učestvuje u statusnoj promjeni sačinjava finansijski izvještaj (završni račun) prema stanju na dan spajanja, podjele i odvajanja u skladu sa zakonom. Na osnovu ovih finansijskih izvještaja sačinjava se početni bilans

u skladu sa zakonom koji uređuje računovodstvo i reviziju, koji je osnov za upis statusne promjene.

- Član 373 (3) Zakona o privrednim društvima RS: Podjela. Podjela uz osnivanje jeste statusna promjena kojom privredno društvo prestaje da postoji bez likvidacije prenoseći na dva ili više novih društava koja se time osnivaju i obaveze u zamjenu za izdavanje akcija ili udjela novih društava akcionarima ili članovima društva prestalog podjelom.
- Član 7 i 123 Zakona o parničnom postupku RS: Dokazi. Stranke su dužne da iznesu sve činjenice na kojima zasnivaju svoje zahtjeve i da izvode dokaze kojima se utvrđuju te činjenice.

Analiza

Predmetni slučaj otvara jedno od ključnih pitanja statusnog prava privrednih društava, odnosno pitanje pravnog kontinuiteta imovine, prava i obaveza nakon statusne promjene podjele društva. U središtu spora nalazi se odnos između računovodstvenog evidentiranja potraživanja i pravnog osnova za prijenos prava i obaveza između novonastalih društava nakon podjele društva koje prestaje postojati. Iz činjeničnog stanja proizlazi da je 2013. godine izvršena statusna promjena podjele privrednog društva K.I.S., pri čemu je društvo prestalo postojati bez provođenja likvidacije, a pravni kontinuitet njegovih prava i obaveza nastavljen je kroz tri novonastala društva: I.S., K.F. i P.S. Takva statusna promjena predstavlja univerzalnu sukcesiju sui generis, karakterističnu za statusno pravo privrednih društava, pri kojoj prava, obaveze i imovina društva prestalog podjelom prelaze na nova društva u skladu sa planom podjele i diobnim bilansom.

Upravo zbog toga diobni bilans predstavlja centralni pravni dokument statusne promjene podjele. Njegova funkcija nije isključivo računovodstvena, nego prvenstveno pravna, jer se njime određuje koja prava, obaveze, potraživanja i tereti prelaze na pojedina novonastala društva. Bez jasnog utvrđenja sadržanog u diobnom bilansu nije moguće sa sigurnošću utvrditi pravnog sljednika određenog prava ili obaveze društva koje

je prestalo postojati. Zakon o privrednim društvima Republike Srpske upravo iz tog razloga u članu 370. propisuje obavezu sačinjavanja finansijskih izvještaja i početnih bilansa koji predstavljaju osnov za registraciju statusne promjene. Ovi dokumenti imaju funkciju identifikacije i raspodjele imovine, obaveza i pravnih odnosa između novonastalih društava. Istovremeno, član 373. stav 3. ZPD RS jasno određuje da kod podjele sa osnivanjem dolazi do prijenosa prava i obaveza društva prestalog podjelom na nova društva. Međutim, taj prijenos ne nastupa apstraktno i neodređeno, nego upravo u skladu sa dokumentacijom statusne promjene, prvenstveno diobnim bilansom.

U konkretnom slučaju tužilac I.S. pokušao je zasnovati svoje potraživanje prema društvu K.F. isključivo na naknadno izvršenom knjigovodstvenom preknjižavanju iz 2015. godine, kojim je određeni iznos od 230.994,10 KM evidentiran kao potraživanje prema tuženom društvu. Međutim, tokom postupka nije dostavljen nijedan materijalni dokaz iz kojeg bi proizlazilo da je predmetno potraživanje zaista preneseno na tužioca kao pravnog sljednika ranijeg društva K.I.S.

Od posebnog značaja jeste činjenica da nije dostavljen diobni bilans niti bilo koji drugi akt statusne promjene iz kojeg bi se moglo utvrditi: da je konkretno potraživanje pripalo društvu I.S., da je eventualna obaveza prenesena upravo na društvo K.F., niti da između stranaka postoji pravni odnos iz kojeg bi proizlazila obaveza tuženog. Na taj način izostao je osnovni element pravnog kontinuiteta potraživanja. Pravo privrednih društava dosljedno razlikuje računovodstveno evidentiranje od samog postojanja subjektivnog prava. Knjigovodstvena evidencija može imati dokazni značaj, ali sama po sebi ne stvara obligacionopravni odnos ukoliko ne postoji valjan pravni osnov. Drugim riječima, knjigovodstveno preknjižavanje ne može konstituisati obavezu drugog pravnog subjekta ukoliko takva obaveza ne proizlazi iz zakona, ugovora, statusne dokumentacije ili drugog pravnog osnova.

Predmetni slučaj istovremeno jasno pokazuje značaj pravila o teretu dokazivanja u parničnom postupku. Prema općim pravilima iz članova 7. i

123. Zakon o parničnom postupku Republike Srpske, svaka stranka dužna je dokazati činjenice na kojima zasniva svoj zahtjev. Teret dokazivanja postojanja potraživanja i pravnog osnova njegovog prijenosa bio je na tužiocu. Kako tužilac nije dokazao da je predmetno potraživanje preneseno upravo na njega u postupku statusne podjele, nije mogao uspješno zahtijevati isplatu od tuženog društva.

Zaključak

Na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja i relevantnih zakonskih odredbi može se zaključiti da novonastalo privredno društvo nakon statusne podjele ne može uspješno zahtijevati isplatu potraživanja od drugog novonastalog društva ukoliko ne dokaže da je upravo to konkretno potraživanje na njega preneseno diobnim bilansom ili drugom statusnom dokumentacijom.

Pitanja za diskusiju

1. Da li diobni bilans mora biti dostavljen sudu da bi se dokazalo da je pravo ili obaveza prenesena?
2. Da li računovodstveno knjiženje stvara obaveze između subjekata?
3. Ko snosi teret dokazivanja da je određeno potraživanje preneseno na novonastali subjekt?
4. Kada novonastali subjekti solidarno odgovaraju za obaveze prethodnika?

II. UGOVORI POSLOVNOG PRAVA

1. Ugovor o prodaji

Opis slučaja

Prodavac i kupac zaključili su ugovor o kupoprodaji opreme. Kupac je nakon potpisivanja ugovora uplatio avans u visini od 30% kupoprodajne cijene. Prodavac je, postupajući po ugovoru koji je sadržavao EXV Incoterm klauzulu, naručio i uvezao robu koja je bila predmet prodaje. Po dolasku robe, prodavac je obavijestio kupca da može izvršiti preuzimanje. Međutim, kupac je usmenim putem zatražio produženje roka isporuke, navodeći da njegov poslovni prostor (laboratorija) još uvijek nije završen i da nije u mogućnosti primiti robu. Kupac se obavezao da će obavijestiti prodavca kada prostor bude osposobljen, te je tražio od prodavca prolongiranje ugovorenog roka isporuke od 60 dana. Kupac nikada nije uplatio preostali dio kupoprodajne cijene. Prodavac je više puta, pismenim putem, pozivao kupca na ispunjenje obaveze plaćanja, uključujući i opomenu pred tužbu. Kupac je odbijao plaćanje tvrdeći da mu roba nije stavljena na raspolaganje u ugovorenom roku i da njegov poslovni prostor još uvijek nije završen.

Prodavac je podnio tužbu protiv kupca radi ispunjenja ugovora i isplate preostalog dijela kupoprodajne cijene.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li prodavac ima pravo zahtijevati isplatu preostalog dijela kupoprodajne cijene ako je robu stavio kupcu na raspolaganje, a kupac je nije preuzeo?

Pravilo

- Član 467. ZOO: Prodavac ispunjava obavezu predaje stvari kada kupcu uruči stvar ili mu stavi na raspolaganje ispravu kojom se stvar može preuzeti.
- Član 124. ZOO: Povjerilac ima pravo zahtijevati ispunjenje obaveze ako dužnik ne ispuni obavezu.
- Član 262. ZOO: Dužnik je u docnji ako ne ispuni obavezu u ugovorenom roku.
- Član 125. ZOO: Ugovor s fiksnim rokom prestaje po samom zakonu ako obaveza nije ispunjena u tom roku.
- Član 519. stav 2. ZOO: Ako kupac bez opravdanog razloga odbije preuzeti stvar, prodavac može raskinuti ugovor ako postoji sumnja da cijena neće biti plaćena.
- Incoterms – EXW klauzula – Smatra se da je isporuka izvršena kada prodavac robu stavi na raspolaganje kupcu u ugovorenom mjestu.

Analiza

U konkretnom slučaju predmet spora odnosi se na pitanje pravilnog ispunjenja obaveza iz ugovora o kupoprodaji robe i pravnih posljedica odbijanja kupca da preuzme robu i izvrši plaćanje preostalog dijela kupoprodajne cijene. Poseban značaj u ovom predmetu ima ugovorena EXW (Ex Works) Incoterms klauzula, budući da upravo ona određuje trenutak izvršenja obaveze isporuke od strane prodavca i raspodjelu rizika između ugovornih strana.

Iz činjeničnog stanja proizlazi da su ugovorne strane zaključile ugovor o kupoprodaji opreme, pri čemu je kupac izvršio djelimično ispunjenje svoje novčane obaveze uplatom avansa u iznosu od 30% ugovorene cijene. Nakon zaključenja ugovora prodavac je, postupajući u skladu sa ugovornim obavezama, naručio i uvezao robu koja je bila predmet kupoprodaje. Po prispjeću robe prodavac je obavijestio kupca da može pristupiti njenom preuzimanju.

Međutim, kupac nije pristupio preuzimanju robe niti je uplatio preostali dio kupoprodajne cijene. Naprotiv, usmenim putem je zatražio prolongiranje ugovorenog roka isporuke, navodeći da njegov poslovni prostor, odnosno laboratorija u kojoj je roba trebala biti instalirana, još uvijek nije završena i da zbog toga nije u mogućnosti primiti opremu. Istovremeno, kupac se obavezao da će naknadno obavijestiti prodavca kada prostor bude osposobljen za prijem robe. Iz dostavljenog činjeničnog opisa proizlazi da takvo obavještenje nikada nije dostavljeno, niti je kupac izvršio preostalu uplatu cijene, uprkos višestrukim pisanim pozivima prodavca i upućenoj opomeni pred tužbu.

Za pravilnu pravnu ocjenu slučaja od odlučujućeg značaja jeste sadržaj ugovorene EXW klauzule. Prema pravilima Incoterms-a, kod EXW (Ex Works) isporuke prodavac svoju ugovornu obavezu izvršava onog trenutka kada robu stavi kupcu na raspolaganje u ugovorenom mjestu. To znači da prodavac nije dužan organizovati transport niti izvršiti fizičku dostavu robe kupcu. Njegova obaveza završava stavljanjem robe na raspolaganje kupcu radi preuzimanja. Ovakvo rješenje u potpunosti je kompatibilno i sa članom 467. Zakon o obligacionim odnosima, prema kojem prodavac ispunjava svoju obavezu predaje stvari kada kupcu uruči stvar ili mu stavi na raspolaganje ispravu pomoću koje se stvar može preuzeti. U konkretnom slučaju prodavac je izvršio upravo onu radnju koja prema zakonu i ugovoru predstavlja uredno ispunjenje njegove obaveze, obavijestio je kupca da je roba stigla i da je spremna za preuzimanje.

Kupac je, nasuprot tome, odbio izvršiti svoje ugovorne obaveze. Razlozi koje je naveo ne mogu se smatrati pravno relevantnim osnovom za oslobađanje od odgovornosti. Nezavršenost poslovnog prostora ili laboratorije predstavlja okolnost koja pripada isključivo sferi organizacije poslovanja kupca i ne može teretiti prodavca. U obligacionom pravu dužnik ne može svoje interne organizacione ili finansijske poteškoće isticati kao razlog za neispunjenje ugovornih obaveza, osim ukoliko je riječ o okolnostima koje predstavljaju višu silu ili objektivnu nemogućnost ispunjenja, što u konkretnom slučaju očigledno nije utvrđeno. Dodatno, značajno je da kupac nije formalno osporio ispunjenje ugovora u trenutku kada mu je

roba stavljena na raspolaganje, nego je upravo tražio produženje roka za preuzimanje robe. Takvo ponašanje ima važan dokazni značaj jer potvrđuje da je kupac bio svjestan da je roba nabavljena i spremna za preuzimanje. Time je faktički priznao uredno ispunjenje obaveze prodavca.

U smislu člana 262. ZOO, kupac je pao u docnju jer nije izvršio svoju novčanu obavezu u ugovorenom roku. Docnja kupca dodatno je potvrđena činjenicom da je prodavac više puta pismenim putem zahtijevao ispunjenje obaveze, uključujući i upućivanje opomene pred tužbu. U takvoj situaciji član 124. ZOO daje povjeriocu pravo da zahtijeva ispunjenje obaveze, odnosno da sudskim putem traži izvršenje ugovora i isplatu ugovorene cijene.

Neosnovano je eventualno pozivanje kupca na član 125. ZOO koji reguliše ugovore sa fiksnim rokom. Naime, iz činjeničnog stanja ne proizlazi da je riječ o apsolutno fiksnom poslu kod kojeg bi protekom roka automatski prestao interes za izvršenje ugovora. Naprotiv, sam kupac je tražio prolongiranje roka isporuke, čime je jasno pokazao da i nakon proteka prvobitnog roka i dalje postoji interes za izvršenje ugovora. Time je praktično isključena mogućnost pozivanja na automatski prestanak ugovora zbog proteka roka. Također, član 519. stav 2. ZOO daje prodavcu dodatna prava u situaciji kada kupac bez opravdanog razloga odbija preuzeti stvar. U takvim okolnostima prodavac može čak i raskinuti ugovor ako postoji sumnja da kupac neće izvršiti plaćanje cijene. Međutim, u konkretnom slučaju prodavac nije izabrao raskid ugovora, nego je zahtijevao njegovo ispunjenje, što predstavlja njegovo legitimno pravo kao savjesne ugovorne strane.

Predmetni slučaj jasno potvrđuje osnovno načelo obligacionog prava prema kojem ugovor proizvodi obavezujuće dejstvo za obje ugovorne strane i mora se izvršavati savjesno i u skladu sa preuzetim obavezama. Kupac ne može izbjeći svoju obavezu plaćanja pozivajući se na okolnosti koje potiču iz njegove vlastite organizacione sfere, naročito u situaciji kada je prodavac uredno izvršio svoju ugovornu obavezu stavljanjem robe na raspolaganje u skladu sa ugovorenom EXW klauzulom.

Zaključak

Prodavac ima pravo da zahtijeva ispunjenje ugovora i isplatu preostalog dijela kupoprodajne cijene, jer je robu stavio na raspolaganje kupcu u skladu s ugovorom i EXW klauzulom, dok je kupac ostao u docnji s plaćanjem zbog razloga koji su isključivo njegova krivica. Ugovor nije raskinut po samom zakonu, niti je riječ o ugovoru s fiksnim rokom ispunjenja.

Pitanja za diskusiju

1. Da li je rok od 60 dana u ovom slučaju predstavljao fiksni rok ispunjenja?
2. Kada se smatra da je prodavac izvršio obavezu isporuke kod EXW klauzule?
3. Da li kupac može odbiti plaćanje cijene ako sam nije bio u mogućnosti primiti robu?
4. Da li je za produženje roka isporuke potrebna pismena forma?
5. Koje pravo ima prodavac kada je kupac u docnji s plaćanjem?

2. Ugovor o posredovanju

Opis slučaja

Privredno društvo A d.o.o. Sarajevo sklopilo je početkom 2021. godine dva ugovora s privrednim društvom B d.o.o. Zenica. Prema prvom ugovoru, A d.o.o. se obavezao da će posredovati pri upisu studenata iz Italije na studij fizioterapije i radne terapije na jednom univerzitetu u Bosni i Hercegovini. Za svakog upisanog studenta, A d.o.o. se obavezao platiti proviziju od 3.911 KM.

Drugi ugovor odnosio se na posredovanje pri upisu italijanskih studenata na kurs stručnog usavršavanja na istom univerzitetu, uz proviziju od 1.417 KM po studentu. Nakon realizacije ugovora, A d.o.o. je tvrdio da je posredovao pri upisu ukupno 96 studenata, 28 na magistarski studij i 68 na kurs stručnog usavršavanja, te da mu na osnovu toga pripada naknada u iznosu većem od 200.000 KM.

Međutim, B d.o.o. nije izvršio uplatu, navodeći da A d.o.o. nije dokazao da su ugovori o upisu zaista zaključeni između univerziteta i studenata, te da mu nisu uredno dostavljene fakture za posredničke usluge. Zbog toga je A d.o.o. pokrenuo postupak radi naplate navodne provizije.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li je "A" d.o.o. Sarajevo dokazao da mu pripada pravo na posredničku naknadu prema ugovorima s "B" d.o.o. Zenica, s obzirom na to da nije predočio dokaze o zaključenju ugovora o upisu studenata i ispostavljenim fakturama?

Pravilo

- Član 816. ZOO: Posrednik stiče pravo na proviziju kada ugovor za koji je posredovao bude zaključen.
- Član 126. ZPP: Svaka stranka dužna je dokazati činjenice na kojima zasniva svoj zahtjev.
- Član 247. ZPP: Ako činjenično stanje nije dovoljno razjašnjeno, viši sud ukida presudu i vraća predmet na ponovno suđenje.

Analiza

U konkretnom slučaju predmet spora odnosi se na pitanje nastanka prava posrednika na proviziju, odnosno na dokazivanje da je posrednička usluga zaista rezultirala zaključenjem ugovora za koji je posredovanje bilo ugovoreno. Suština spora nije u samom postojanju ugovora između privrednih društava A d.o.o. Sarajevo i B d.o.o. Zenica, nego u pitanju da li su ispunjene zakonske i ugovorne pretpostavke za nastanak obaveze plaćanja posredničke naknade.

Iz činjeničnog stanja proizlazi da su stranke zaključile dva posebna ugovora o posredovanju. Prvim ugovorom A d.o.o. preuzeo je obavezu posredovanja pri upisu italijanskih studenata na studij fizioterapije i radne terapije na univerzitetu u Bosni i Hercegovini, uz ugovorenu proviziju po svakom upisanom studentu. Drugim ugovorom uređeno je posredovanje pri upisu studenata na kurs stručnog usavršavanja, također uz unaprijed određenu naknadu po studentu.

Posrednik ne stiče pravo na naknadu samim činjenjem određenih aktivnosti ili dovođenjem potencijalnih klijenata u kontakt sa nalogodavcem, nego tek kada njegovo posredovanje rezultira zaključenjem ugovora za koji je posredovao. Upravo zbog toga član 816. Zakon o obligacionim odnosima izričito propisuje da posrednik stiče pravo na proviziju kada ugovor za koji je posredovao bude zaključen. U konkretnom slučaju to znači da je A d.o.o. bio dužan dokazati ne samo da je kontaktirao ili doveo određene studente u vezu sa univerzitetom, nego da su studenti zaista

zaključili ugovore o upisu i postali studenti odgovarajućih programa. Tek zaključenjem tih ugovora moglo je nastati pravo na proviziju.

Međutim, iz činjeničnog opisa proizlazi da A d.o.o. nije predočio relevantne dokaze kojima bi se nesporno utvrdilo: da su konkretni studenti zaista upisani, da su zaključeni ugovori o studiranju ili stručnom usavršavanju, niti da je upravo njegovo posredovanje bilo uzrok zaključenja tih ugovora.

Poseban značaj ima i činjenica da tužilac nije dostavio uredno ispostavljene fakture za posredničke usluge. U poslovnim odnosima između privrednih subjekata faktura predstavlja važan dokaz ne samo o dospjelosti potraživanja nego i o samom obračunu i specifikaciji izvršenih usluga. Nedostavljanje faktura dodatno otežava dokazivanje postojanja i visine potraživanja. Pravila o teretu dokazivanja imaju ključnu ulogu u ovom predmetu. Prema članu 126. Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, svaka stranka dužna je dokazati činjenice na kojima zasniva svoj zahtjev. To znači da je upravo na tužiocu bio teret dokazivanja svih odlučnih činjenica iz kojih izvodi pravo na proviziju. U sporovima iz ugovora o posredovanju nije dovoljno apstraktno tvrditi da je određeni broj lica upisan ili da je posredovanje izvršeno. Potrebno je konkretno dokazati: identitet lica za koja je posredovanje izvršeno, postojanje zaključenih ugovora, vezu između aktivnosti posrednika i zaključenja ugovora, te obračun provizije u skladu sa ugovorom.

Bez takvih dokaza sud ne može sa sigurnošću utvrditi da je pravo na proviziju zaista nastalo. Predmetni slučaj potvrđuje jedno od temeljnih načela ugovora o posredovanju: pravo na proviziju ne nastaje samim posredničkim aktivnostima, nego tek dokazanim zaključenjem pravnog posla za koji je posredovanje ugovoreno. Ukoliko posrednik ne može dokazati da je upravo njegovim posredovanjem došlo do zaključenja ugovora, niti da je uredno obračunao i fakturisao svoju uslugu, njegov zahtjev za isplatu provizije ne može biti osnovan.

Zaključak

Na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja i relevantnih zakonskih odredbi može se zaključiti da A d.o.o. Sarajevo nije dokazao postojanje svih pretpostavki za nastanak prava na posredničku proviziju iz ugovora zaključenih sa B d.o.o. Zenica.

Iako je između stranaka nesporno postojao ugovor o posredovanju, tužilac nije predočio dokaze da su ugovori o upisu studenata zaista zaključeni, odnosno da je njegovo posredovanje neposredno rezultiralo upisom konkretnih studenata na univerzitetske programe i kurseve stručnog usavršavanja. Također, nisu dostavljene uredno ispostavljene fakture niti druga relevantna poslovna dokumentacija iz koje bi se mogla utvrditi osnovanost i visina potraživane provizije.

Pitanja za diskusiju

1. Ko ima obavezu dokazivanja da je došlo do zaključenja ugovora o upisu studenata?
2. Kada posrednik stiče pravo na proviziju prema ZOO?
3. Da li ispostavljanje faktura ima odlučujući značaj za sticanje prava na proviziju?
4. Da li posrednik ima pravo na naknadu ako je samo posredovao, ali ugovori o upisu nisu zaključeni?
5. Šta bi posrednik morao dokazati da bi ostvario pravo na proviziju u ovom slučaju?

3. Ugovor o komisionu

Opis slučaja

Privredno društvo A d.o.o. Sarajevo zaključilo je ugovor o komisionu s pravnim prethodnikom društva B d.o.o. Zenica. Na osnovu tog ugovora, A d.o.o. Sarajevo se obavezao da deponira novčana sredstva kod banke (pravnog prethodnika B d.o.o. Zenica) radi odobravanja kredita trećim licima, dok se banka obavezala da ta sredstva koristi za kreditiranje i da preduzima sve potrebne mjere za naplatu dospjelih potraživanja.

Na osnovu tog ugovora, 1998. godine banka je odobrila kredit privrednom društvu C d.o.o. Bihać u iznosu od 10.000,00 KM. Pošto C d.o.o. Bihać nije vratio dug, B d.o.o. Zenica kao komisionar pokrenuo je izvršni postupak protiv dužnika. Međutim, taj postupak je odbačen kao neuredan, jer društvo B d.o.o. Zenica nije postupilo po zahtjevu suda da ispravi prijedlog za izvršenje. Protiv tog rješenja nije izjavljena žalba, a kasniji prijedlog za nastavak postupka nije imao dejstvo jer je postupak već bio pravosnažno okončan.

A d.o.o. Sarajevo je, smatrajući da mu je B d.o.o. Zenica svojim propustima kao komisionar onemogućio naplatu potraživanja, pokrenuo tužbu radi naknade štete u iznosu od 10.574,52 KM.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li zahtjev društva A d.o.o. Sarajevo za naknadu štete protiv društva B d.o.o. Zenica, zbog propusta komisionara da preduzme potrebne radnje u izvršnom postupku radi naplate kredita od društva C d.o.o. Bihać, zastarijeva, i od kada počinje teći rok zastare?

Pravilo

- Član 376. stav 3. ZOO FBiH: Potraživanje naknade štete zbog povrede ugovorne obaveze zastarijeva u roku određenom za zastaru te obaveze.
- Član 371. ZOO FBiH: Opći rok zastare je 5 godina od dana kada je obaveza mogla biti ispunjena.
- Član 186. ZOO FBiH: Obaveza naknade štete dospijeva kada oštećeni može zahtijevati naknadu.
- Član 771–784. ZOO FBiH: Komisionar je dužan da posluje pažnjom dobrog privrednika i odgovara za štetu prouzrokovanu neizvršenjem obaveze.

Analiza

U konkretnom slučaju predmet spora odnosi se na odgovornost komisionara za štetu nastalu usljed propuštanja da preduzme potrebne procesne radnje radi naplate potraživanja, kao i na pitanje početka toka i trajanja zastarnog roka za zahtjev naknade takve štete. Suština pravnog problema nije u samom postojanju ugovora o komisionu, koje među strankama nije sporno, nego u pitanju kada je nastala dospjelost zahtjeva za naknadu štete i od kojeg trenutka počinje teći zastara tog potraživanja.

Iz činjeničnog stanja proizlazi da je između društva A d.o.o. Sarajevo i pravnog prethodnika društva B d.o.o. Zenica zaključen ugovor o komisionu, kojim se komisionar obavezao da u svoje ime, a za račun komitenta, upravlja deponovanim sredstvima radi kreditiranja trećih lica i preduzima sve potrebne radnje za naplatu dospjelih potraživanja. Na osnovu tog ugovora banka je odobrila kredit društvu C d.o.o. Bihać, koje nije izvršilo obavezu vraćanja kredita.

Nakon dospjelosti obaveze vraćanja kredita komisionar je pokrenuo izvršni postupak protiv dužnika. Međutim, izvršni postupak je odbačen kao neuredan zato što komisionar nije postupio po nalogu suda da ispravi prijedlog za izvršenje. Posebno je značajno da protiv rješenja o odbacivanju

nije izjavljena žalba, čime je rješenje postalo pravosnažno, dok kasniji pokušaj nastavka postupka nije mogao proizvesti pravno dejstvo jer je izvršni postupak već bio konačno okončan.

Na taj način komisionar nije izvršio jednu od svojih osnovnih ugovornih obaveza – da pažnjom dobrog privrednika preduzme potrebne radnje radi zaštite interesa komitenta i naplate potraživanja. Odredbe članova 771–784. Zakon o obligacionim odnosima jasno propisuju da je komisionar dužan postupati savjesno i stručno, te da odgovara za štetu koju prouzrokuje neizvršenjem ili nepravilnim izvršenjem svojih obaveza. U konkretnom slučaju štetna radnja sastojala se upravo u procesnom propustu komisionara da uredno vodi izvršni postupak i iskoristi raspoloživa pravna sredstva radi zaštite interesa komitenta.

Međutim, centralno pravno pitanje u predmetu odnosi se na zastaru zahtjeva za naknadu štete. Potrebno je razlikovati opća pravila zastare deliktne odgovornosti od pravila koja važe za štetu nastalu povredom ugovorne obaveze. U ovom slučaju šteta nije nastala izvanugovornim postupanjem, nego povredom konkretne ugovorne obaveze komisionara. Upravo zbog toga primjenjuje se član 376. stav 3. ZOO, prema kojem potraživanje naknade štete zbog povrede ugovorne obaveze zastarijeva u roku određenom za zastaru same obaveze.

Time zakonodavac jasno povezuje zastaru odštetnog zahtjeva sa prirodom osnovnog obligacionog odnosa iz kojeg šteta proizlazi. Kako za predmetni ugovorni odnos nije propisan poseban zastarni rok, primjenjuje se opći zastarni rok iz člana 371. ZOO, koji iznosi pet godina. Od posebnog značaja jeste pitanje trenutka od kojeg taj rok počinje teći. Prema članu 186. ZOO, obaveza naknade štete dospijeva onda kada oštećeni može zahtijevati njenu naknadu, odnosno kada je šteta nastala i kada je oštećeni mogao saznati za njeno postojanje.

U konkretnom slučaju šteta nije nastala samim neplaćanjem kredita od strane društva C d.o.o. Bihać, nego tek onda kada je postalo izvjesno da je zbog propusta komisionara izgubljena mogućnost efikasne prinudne

naplate. Taj trenutak vezuje se za pravosnažnost rješenja kojim je izvršni postupak odbačen kao neuredan i kojim je faktički onemogućena daljnja realizacija potraživanja kroz pokrenuti izvršni postupak.

Pravosnažnošću tog rješenja komitent je mogao sa sigurnošću znati: da komisionar nije uredno izvršio svoju obavezu, da izvršni postupak nije uspješno proveden, te da je nastupila šteta u vidu gubitka mogućnosti naplate potraživanja.

Od tog trenutka počinje teći petogodišnji rok zastare za zahtjev naknade štete.

Predmetni slučaj posebno potvrđuje značaj profesionalne odgovornosti komisionara u privrednim odnosima. Komisionar nije dužan garantovati uspješnu naplatu svakog potraživanja, ali jeste dužan preduzeti sve razumne i pravno dopuštene radnje radi zaštite interesa komitenta. Propust da se postupi po nalogu suda, kao i propuštanje izjavljivanja pravnog lijeka protiv nepovoljne odluke, predstavlja odstupanje od standarda pažnje dobrog privrednika i može predstavljati osnov ugovorne odgovornosti za štetu.

Istovremeno, predmet potvrđuje i opće načelo obligacionog prava prema kojem zastara kod ugovorne odgovornosti počinje teći od trenutka kada je povreda obaveze proizvela pravno relevantnu štetnu posljedicu koju oštećeni objektivno može identifikovati i sudski zahtijevati.

Zaključak

Potraživanje A d.o.o. Sarajevo za naknadu štete je zastarjelo. Iako je B d.o.o. Zenica kao komisionar propustio blagovremeno postupiti po nalozima suda i time povrijedio ugovornu obavezu, zahtjev za naknadu štete nije podnesen u roku iz člana 371. ZOO. Sud bi pravilno odbio tužbeni zahtjev kao neblagovremen.

Pitanja za diskusiju

1. Koja je pravna priroda ugovora o komisionu i koje su obaveze komisionara prema komitentu?
2. Da li propuštanje komisionara da preduzme potrebne radnje može predstavljati osnov za naknadu štete?
3. Koji se rok zastare primjenjuje na potraživanje naknade štete iz povrede ugovorne obaveze?
4. Od kada počinje teći zastarni rok u ovakvim slučajevima?
5. Da li neznanje komitenta o nastaloj šteti odgađa početak roka zastare kod ugovorne odgovornosti?

4. Ugovor o skladištenju i stečaj

Opis slučaja

Privredno društvo A d.o.o. Sarajevo zaključilo je ugovor o skladištenju sa društvom B d.o.o. Zenica, koje je u tom trenutku upravljalo velikim industrijskim skladištima i halama u okolini Dervente. Predmet ugovora bila je veća količina toplo valjanih čeličnih traka i cijevi različitih dimenzija, koje je A d.o.o. privremeno deponirao kod B d.o.o. radi čuvanja. Ugovor o skladištenju zaključen je 2. marta 2019. godine, a prema njegovim odredbama, B d.o.o. je imao obavezu da robu čuva i vrati je na zahtjev vlasnika. Kao dokaz o prijemu robe, B d.o.o. je izdao skladišnicu, a uz nju i založnicu, kojom je imao pravo da robu zadrži u slučaju neplaćenih troškova skladištenja, ali ne i da stiče vlasništvo nad robom. Nekoliko mjeseci kasnije, nad "B" d.o.o. otvoren je stečajni postupak. U toku popisa imovine stečajnog dužnika, sporna roba – čelične trake i cijevi – uvele su se u stečajnu masu, kao da pripadaju B d.o.o. To je značilo da bi se mogle prodati i upotrijebiti za namirenje njegovih povjerilaca.

A d.o.o. je to osporio, tvrdeći da roba nije imovina stečajnog dužnika nego njegova, jer je bila data samo na čuvanje. Zbog toga je tražio da se ta roba izdvoji iz stečajne mase (izlučno pravo) i da mu se vrati. Dodatno je predložio da se utvrdi da je on vlasnik robe, kako bi izbjegao svaku sumnju u pogledu prava na nju.

S druge strane, stečajni upravnik B d.o.o. tvrdio je da A d.o.o. nije dokazao vlasništvo, te da skladišnica sama po sebi ne isključuje mogućnost da je roba prodata ili založena prije otvaranja stečaja. Spor se vodio oko toga da li skladišnica i ugovor o skladištenju predstavljaju dovoljan dokaz za izlučenje robe iz stečajne mase.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li A d.o.o. Sarajevo, na osnovu ugovora o skladištenju i izdate skladišnice, ima izlučno pravo da iz stečajne mase B d.o.o. Zenica izuzme svoju robu (čelične trake i cijevi), i da li je potrebno posebno tražiti utvrđenje vlasništva nad tom robom?

Pravno pravilo

Relevantni propisi u ovom slučaju su:

- Zakon o stvarnim pravima Republike Srpske (ZSP RS)
  - *Član 119: Vlasnik ima pravo zahtijevati povrat svoje stvari od svakog ko je neovlašteno drži (rei vindicatio).*

- Zakon o obligacionim odnosima Republike Srpske (ZOO RS)
  - *Član 730: Ugovor o skladištenju je ugovor kojim se skladištar obavezuje da primi i čuva tuđu stvar i da je vrati na zahtjev.*
  - *Član 740: Skladištar je dužan da izda skladišnicu kao dokaz o prijemu robe.*
  - *Član 741: Skladišnica može biti prenosiva isprava kojom se dokazuje pravo na robu.*
  - *Član 743: Uz skladišnicu može biti izdata založnica, koja daje pravo zadržavanja u slučaju neplaćene naknade, ali ne i pravo vlasništva.*

- Zakon o stečaju Republike Srpske (ZS RS)
  - *Član 91: Iz stečajne mase izdvajaju se stvari koje ne pripadaju stečajnom dužniku; njihova izlučenja mogu tražiti vlasnici ili drugi titulari stvarnih prava.*

- Zakon o parničnom postupku Republike Srpske (ZPP RS)
  - *Član 7: Stranke su dužne dokazati svoje navode.*
  - *Član 53: Sud odlučuje na osnovu činjenica i dokaza koje iznesu stranke.*
  - *Član 123: Sud odbija tužbu ako stranka nema pravni interes.*

Analiza

U konkretnom slučaju predmet spora odnosi se na pravnu zaštitu vlasnika stvari koja se u trenutku otvaranja stečajnog postupka nalazi u posjedu stečajnog dužnika, ali ne predstavlja njegovu imovinu. Suština pravnog problema jeste pitanje da li ugovor o skladištenju i izdana skladišnica predstavljaju dovoljan pravni osnov za ostvarivanje izlučnog prava u stečajnom postupku, odnosno za izdvajanje robe iz stečajne mase.

Iz činjeničnog stanja proizlazi da je između društava A d.o.o. Sarajevo i B d.o.o. Zenica zaključen ugovor o skladištenju, kojim je skladištar preuzeo obavezu čuvanja određene količine čeličnih traka i cijevi različitih dimenzija. Pri tome je roba ostala u vlasništvu ostavodavca, dok je skladištar stekao samo faktičku državinu nad robom radi izvršenja ugovorne obaveze čuvanja. U skladu sa zakonom, skladištar je izdao skladišnicu kao dokaz o prijemu robe, kao i založnicu koja mu je davala pravo zadržavanja robe radi osiguranja eventualnih neplaćenih troškova skladištenja.

Pravna priroda ugovora o skladištenju jasno proizlazi iz člana 730. Zakon o obligacionim odnosima Republike Srpske, prema kojem se skladištar obavezuje da primi i čuva tuđu stvar i da je vrati na zahtjev ostavodavca. Bitna karakteristika ovog ugovora jeste upravo činjenica da se pravo vlasništva nad stvari ne prenosi na skladištara. Skladištar stiče samo neposrednu državinu radi izvršenja ugovorne obaveze, dok vlasništvo ostaje na strani ostavodavca. Upravo zbog toga roba koja je predmet skladištenja ne može automatski postati dio stečajne mase skladištara samo zato što se fizički nalazi u njegovim skladištima u trenutku otvaranja stečajnog postupka. Stečajna masa obuhvata samo imovinu koja pripada stečajnom

dužniku, odnosno stvari nad kojima stečajni dužnik ima pravo vlasništva ili drugo imovinsko pravo podobno za namirenje povjerilaca.

Zakon o stečaju Republike Srpske u članu 91. izričito priznaje pravo vlasniku stvari da zahtijeva izdvajanje svoje imovine iz stečajne mase kada se ona neosnovano nalazi u posjedu stečajnog dužnika. Riječ je o tzv. izlučnom pravu, koje predstavlja izraz načela da stečaj ne može zahvatiti imovinu trećih lica koja nije dio imovine stečajnog dužnika. U konkretnom slučaju odlučujuće je pitanje dokazivanja vlasništva nad robom. Teret dokazivanja prema članovima 7. i 53. Zakon o parničnom postupku Republike Srpske bio je na tužiocu, koji je morao dokazati da predmetna roba nije pripadala stečajnom dužniku nego njemu kao ostavodavcu. Međutim, iz dostavljenog činjeničnog stanja proizlazi da je A d.o.o. raspolagao upravo onim dokazima koji su tipični i pravno relevantni za dokazivanje takvog odnosa: ugovorom o skladištenju, skladišnicom kao dokazom prijema robe, te založnicom koja potvrđuje da skladištar ima samo pravo zadržavanja radi osiguranja troškova, ali ne i pravo vlasništva.

Skladišnica u pravnom prometu ima posebnu dokaznu snagu. Prema članu 740. ZOO RS, ona predstavlja dokaz da je skladištar primio određenu robu na čuvanje, dok član 741. potvrđuje da skladišnica služi kao isprava kojom se dokazuje pravo na robu. Upravo zbog toga skladišnica nije puka interna evidencija skladištara, nego vrijednosna i legitimaciona isprava koja ima značaj u prometu robe i dokazivanju prava na njoj. Stečajni upravnik pokušao je osporiti pravo tužioca tvrdnjom da skladišnica sama po sebi ne isključuje mogućnost da je roba naknadno prodata ili založena. Takav prigovor načelno jeste pravno moguć, jer skladišnica ne isključuje mogućnost kasnijeg raspolaganja robom. Međutim, teret dokazivanja takvih tvrdnji ne može ostati na nivou apstraktne mogućnosti. Da bi osporio izlučno pravo, stečajni upravnik morao bi dokazati da je nakon izdavanja skladišnice zaista došlo do prijenosa vlasništva, raspolaganja robom ili drugog pravnog posla kojim bi vlasnik izgubio pravo na robi.

Kako iz činjeničnog stanja ne proizlazi postojanje takvih dokaza, sud bi morao poći od pravnog kontinuiteta vlasništva tužioca potvrđenog

ugovorom o skladištenju i skladišnicom. Posebno je značajno pitanje da li je pored zahtjeva za izlučenje robe bilo potrebno postavljati i poseban zahtjev za utvrđenje prava vlasništva. U konkretnom slučaju takav zahtjev nije bio nužan. Izlučna tužba već sama po sebi pretpostavlja dokazivanje prava vlasništva ili drugog stvarnog prava na stvari koja se traži iz stečajne mase. Ukoliko sud usvoji zahtjev za izlučenje, time implicitno potvrđuje da roba ne pripada stečajnom dužniku nego tužiocu.

Zbog toga poseban deklaratorni zahtjev za utvrđenje vlasništva nema samostalan pravni značaj ukoliko je pitanje vlasništva već prejudicijelno riješeno kroz odluku o izlučnom pravu. U takvoj situaciji mogao bi se postaviti i problem postojanja pravnog interesa za posebnu deklaratornu tužbu u smislu člana 123. ZPP RS. Predmetni slučaj jasno potvrđuje temeljno načelo stečajnog prava prema kojem stečajna masa ne može obuhvatiti imovinu koja ne pripada stečajnom dužniku, kao i načelo obligacionog prava prema kojem ugovor o skladištenju ne proizvodi prijenos vlasništva na skladištara.

Zaključak

A d.o.o. Sarajevo ima izlučno pravo na robu deponiranu kod B d.o.o. Zenica, jer je dokazao da je riječ o njegovoj imovini koja se ne može uključiti u stečajnu masu. Nema potrebe za posebnim deklaratornim utvrđenjem vlasništva kada je pravo izlučenja već priznato i omogućava povrat stvari.

Pitanja za diskusiju

1. Zašto je postojanje ugovora o skladištenju važno za priznanje izlučnog prava?
2. Šta predstavlja izlučno pravo u stečajnom postupku?
3. Zašto A d.o.o. nije morao posebno tražiti utvrđenje vlasništva nad robom?
4. Koja je uloga skladišnice i založnice kao dokaza?

5. Ugovor o licenci

Opis slučaja

Privredno društvo A d.o.o. Sarajevo je nosilac prava na žigove S. i S. 84, koji se koriste za označavanje alkoholnih pića. Do 3. aprila 2009. godine, društvo A d.o.o. Sarajevo imalo je zaključen ugovor o licenci s preduzećima B d.o.o. Zenica i C d.o.o. Bihać, kojima je bilo dopušteno da proizvode i distribuiraju proizvode pod ovim žigovima.

Po isteku ugovora o licenci, društva B d.o.o. i C d.o.o. više nisu imala pravo proizvoditi nove količine robe, ali su zadržala pravo da prodaju postojeće zalihe.

U periodu od 1. oktobra 2009. do 10. septembra 2010. godine, društvo K d.o.o. Tuzla, koje se bavilo distribucijom alkoholnih pića, nabavljalo je i stavljalo u promet proizvode sa žigovima S. i S. 84 upravo od društava B i C.

Kompanija A d.o.o. Sarajevo je tvrdila da time što je K d.o.o. prodavao te proizvode nakon isteka ugovora o licenci, dolazi do povrede prava na žig, jer on kao distributer nije imao odobrenje da koristi ili stavlja u promet robu označenu njenim žigom.

Međutim, K d.o.o. Tuzla se branio tvrdnjom da nije znao da je licenca prestala važiti i da je poslovao u dobroj vjeri, jer su mu robe isporučivala lica s kojima je imao dugogodišnju saradnju i koja su prethodno bila ovlaštena za distribuciju. Spor se vodio oko pitanja da li je K d.o.o. svojim radnjama stvarno povrijedio žig ili je djelovao u uvjerenju da prometuje robu zakonitog porijekla.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li je društvo K d.o.o. Tuzla povrijedilo isključiva prava na žigove S. i S. 84 tako što je u promet stavljalo proizvode označene tim žigovima?

Pravilo

- Član 86. Zakona o industrijskom vlasništvu BiH: Nosilac žiga ima isključivo pravo upotrebe žiga za označavanje robe i usluga.
- Član 132. istog zakona: Treća lica ne smiju bez odobrenja nosioca žiga koristiti isti ili sličan znak za iste ili slične robe.
- Član 133. Zakona o industrijskom vlasništvu BiH: Povreda žiga postoji ako se znak koristi bez dozvole nosioca, a treće lice zna ili mora znati da je takva upotreba nedozvoljena.
- Član 7. ZPP-a FBiH: Sud odlučuje na osnovu činjenica koje stranke iznesu i dokaza koje predlože.
- Član 123. ZPP-a FBiH: Svaka stranka dužna je dokazati činjenice na kojima zasniva svoj zahtjev.

Analiza

U konkretnom slučaju predmet spora odnosi se na pitanje granica zaštite prava na žig nakon prestanka ugovora o licenci, kao i na pitanje postojanja subjektivnog elementa odgovornosti trećeg lica koje je nastavilo prometovati robu označenu zaštićenim žigom. Suština pravnog problema nije u samom postojanju prava na žig, koje među strankama nije sporno, nego u pitanju da li je distributer K d.o.o. Tuzla znao ili morao znati da robu označenu žigovima S. i S. 84 stavlja u promet bez odobrenja nosioca žiga.

Iz činjeničnog stanja proizlazi da je društvo A d.o.o. Sarajevo nosilac registrovanih žigova koji se koriste za označavanje alkoholnih pića, te da je do 3. aprila 2009. godine postojala ugovorna licenca kojom su društva B

d.o.o. Zenica i C d.o.o. Bihać bila ovlaštena za proizvodnju i distribuciju proizvoda označenih tim žigovima. Nakon isteka ugovora o licenci, ova društva više nisu imala pravo proizvoditi nove količine robe pod predmetnim žigovima, ali su zadržala pravo prodaje postojećih zaliha robe koje su prethodno zakonito proizvedene.

Upravo ova okolnost ima ključni značaj za ocjenu zakonitosti postupanja distributera K d.o.o. Tuzla. Naime, iz činjeničnog stanja proizlazi da je K d.o.o. nabavljao robu upravo od lica koja su prethodno bila ovlašteni korisnici žiga i sa kojima je imao dugogodišnju poslovnu saradnju. Time se otvara pitanje dobre vjere distributera i njegovog legitimnog uvjerenja da prometuje robu zakonitog porijekla. Pravo žiga predstavlja isključivo pravo nosioca da određeni znak koristi za označavanje robe i usluga, što proizlazi iz člana 86. Zakon o industrijskom vlasništvu Bosne i Hercegovine. Nosilac žiga ovlašten je zabraniti trećim licima upotrebu identičnog ili sličnog znaka za istu ili sličnu robu bez svog odobrenja. Međutim, zaštita žiga nije apsolutna i ne može se posmatrati izolovano od konkretnih okolnosti pravnog prometa.

Član 133. Zakona o industrijskom vlasništvu posebno je značajan jer za postojanje povrede žiga ne zahtijeva samo objektivnu neovlaštenu upotrebu znaka, nego i određeni subjektivni element, da treće lice zna ili mora znati da koristi znak bez dozvole nosioca prava. Time zakonodavac jasno razlikuje svjesnu povredu prava industrijskog vlasništva od situacija u kojima treće lice u dobroj vjeri prometuje robu vjerujući da se radi o zakonito stavljenim proizvodima.

U konkretnom slučaju nosilac žiga nije dokazao da je distributer K d.o.o. bio upoznat sa činjenicom da je ugovor o licenci istekao ili da su prethodni ovlašteni korisnici izgubili pravo daljnje proizvodnje robe pod predmetnim žigovima. Posebno je značajno da iz činjeničnog stanja ne proizlazi da je A d.o.o. Sarajevo: dostavio distributeru izričitu zabranu daljnjeg prometa robe, obavijestio ga o prestanku licence, upozorio ga da se određeni proizvodi više ne smiju stavljati u promet, niti dokazao da je roba koju je distributer prometovao bila proizvedena nakon isteka licence.

Naprotiv, distributer je robu nabavljao od subjekata koji su prethodno zakonito koristili predmetne žigove i koji su i nakon prestanka licence imali pravo prodavati postojeće zalihe robe. U takvim okolnostima nije moguće automatski zaključiti da je distributer znao ili morao znati da prometuje robu koja eventualno nije zakonitog porijekla.

Teret dokazivanja tih odlučnih činjenica bio je na tužiocu. Prema članovima 7. i 123. Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, sud odlučuje na osnovu činjenica i dokaza koje stranke iznesu, a svaka stranka dužna je dokazati činjenice na kojima zasniva svoj zahtjev. To znači da je upravo nosilac žiga morao dokazati: da roba nije poticala iz zakonito proizvedenih zaliha, da distributer nije imao osnov vjerovati u zakonitost prometa, te da je znao ili morao znati da koristi žig bez odobrenja.

Bez takvih dokaza nije moguće utvrditi postojanje povrede prava na žig u smislu člana 133. Zakona o industrijskom vlasništvu. Predmetni slučaj posebno potvrđuje značaj načela pravne sigurnosti i zaštite dobre vjere učesnika u prometu. Trgovac koji nabavlja robu od subjekata koji su ranije bili ovlašteni korisnici žiga i koji nisu javno izgubili svoj tržišni status ne može automatski snositi odgovornost za povredu žiga ukoliko nije dokazano da je bio upoznat sa ograničenjima u pogledu daljnje distribucije robe.

Istovremeno, predmet ukazuje na važnost aktivnog postupanja nosioca prava industrijskog vlasništva nakon prestanka licence. Ukoliko nosilac prava želi efikasno zaštititi svoj žig nakon prestanka licence, dužan je jasno i pravovremeno obavijestiti relevantne učesnike u prometu o prestanku ovlaštenja za korištenje žiga, naročito kada je riječ o robi koja se već nalazi u distributivnim kanalima. Bez takvog postupanja otežano je dokazivanje subjektivnog elementa potrebnog za utvrđenje povrede žiga od strane trećih lica koja nastupaju u dobroj vjeri.

Zaključak

Društvo K d.o.o. Tuzla nije povrijedilo prava na žigove S. i S. 84, jer nije bilo obaviješteno o prestanku licence, niti je dokazano da je svjesno koristilo žig bez odobrenja. Time nije ispunjen zakonski osnov za utvrđivanje povrede žiga niti za naknadu nezakonito stečene dobiti.

Pitanja za diskusiju

1. Da li je K d.o.o. Tuzla mogao znati da je licenca između A d.o.o. i društava B d.o.o. i C d.o.o. prestala važiti?
2. Da li je generalna obavijest (npr. javni dopis kupcima) dovoljna za zabranu korištenja žiga?
3. Da li je K d.o.o. kao distributer imao obavezu da provjerava status licence svojih dobavljača?
4. Ko ima teret dokazivanja da je došlo do povrede prava na žig?
5. Može li se nezakonito stečena dobit potraživati ako povreda žiga nije dokazana?

6. Ugovor o građenju

Opis slučaja

Privredno društvo P d.o.o. Bihać izvodilo je građevinske radove na području Općine Tuzla. Ti radovi obuhvatali su krpanje udarnih rupa na lokalnim putevima i pripremu i asfaltiranje prilaznog puta.

Prema navodima P d.o.o., svi radovi su izvedeni po usmenom dogovoru s predstavnicima Općine, a ukupna vrijednost izvedenih radova iznosila je 79.338,21 KM – od čega 12.953,27 KM za sanaciju udarnih rupa, a 65.609,61 KM za pripremu i asfaltiranje prilaznog puta.

Nakon završetka radova, P d.o.o. je dostavio račune i zahtjev za plaćanje, ali K d.o.o. je odbio izvršiti uplatu, navodeći da nije zaključen pisani ugovor o izvođenju radova, niti je proveden postupak javne nabavke kako to propisuju zakoni.

P d.o.o. smatra da je usmeni dogovor dovoljan jer se radi o manjim i jednostavnijim radovima koji su bili hitni i ne zahtijevaju provođenje formalnog postupka. K d.o.o., s druge strane, tvrdi da bez pisanog ugovora i javne nabavke nema pravnog osnova za plaćanje, jer bi to predstavljalo kršenje Zakona o javnim nabavkama i Zakona o obligacionim odnosima.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li P d.o.o. Bihać ima pravo da od K d.o.o. zahtijeva isplatu 79.338,21 KM za izvedene građevinske radove, iako nije zaključen pisani ugovor niti je proveden postupak javne nabavke, u smislu člana 630. ZOO i člana 6. Zakona o javnim nabavkama?

Pravilo

- Član 630. ZOO: Ugovor o građenju mora biti zaključen u pisanoj formi.
- Član 600. ZOO: Ugovor o djelu.
- Članovi 6. i 10. ZJN: Javni organi moraju provesti javnu nabavku za radove, osim u slučajevima zakonom propisanih izuzetaka.
- Članovi 7. i 123. ZPP: Stranka koja nešto tvrdi mora to i dokazati.

Analiza

Iz činjeničnog stanja proizlazi da je privredno društvo P d.o.o. Bihać izvodilo radove koji su obuhvatali sanaciju udarnih rupa na lokalnim putevima, kao i pripremu i asfaltiranje prilaznog puta. Prema tvrdnjama izvođača, radovi su izvedeni na osnovu usmenog dogovora sa predstavnicima javnog subjekta, te je nakon izvršenih radova dostavljen zahtjev za isplatu ukupnog iznosa od 79.338,21 KM.

Međutim, druga ugovorna strana odbila je izvršiti plaćanje navodeći da između stranaka nikada nije zaključen pisani ugovor, niti je prethodno proveden postupak javne nabavke u skladu sa relevantnim zakonskim propisima. Prilikom pravne kvalifikacije konkretnog odnosa najprije je potrebno utvrditi pravnu prirodu izvedenih radova. Iako tužilac nastoji sporni odnos prikazati kao jednostavne radove koji bi eventualno mogli potpasti pod režim ugovora o djelu iz člana 600. Zakon o obligacionim odnosima, sadržaj i obim izvedenih aktivnosti ukazuju da se u konkretnom slučaju radi o građevinskim radovima koji imaju obilježja ugovora o građenju.

Sanacija i asfaltiranje puteva predstavljaju radove na građevinskim objektima i infrastrukturi, zbog čega se primjenjuje član 630. ZOO, koji izričito propisuje da ugovor o građenju mora biti zaključen u pisanoj formi. Ova forma nije propisana samo radi dokazivanja, nego predstavlja bitan uslov pravne valjanosti ugovora. Time zakonodavac nastoji osigurati pravnu sigurnost u složenim građevinskim odnosima koji često uključuju značajne

finansijske obaveze, tehničke specifikacije i odgovornost za kvalitet izvedenih radova.

U konkretnom slučaju nesporno je da između stranaka nije zaključen pisani ugovor. Samim tim nisu ispunjene zakonske pretpostavke za nastanak punovažnog ugovora o građenju.

Pored obligacionopravnog aspekta, predmet ima i izrazitu javnopravnu dimenziju. Radovi su izvođeni za potrebe javnog subjekta, zbog čega se primjenjuju imperativne odredbe Zakon o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine. Članovi 6. i 10. ZJN propisuju obavezu provođenja postupka javne nabavke kada javni organi nabavljaju radove, robe ili usluge, osim u izričito zakonom predviđenim izuzecima.

Svrha tih odredbi nije isključivo formalna. Pravila javnih nabavki predstavljaju instrument zaštite javnog interesa, transparentnosti, jednakog tretmana ponuđača i zakonitog trošenja javnih sredstava. Upravo zbog toga javni organ ne može slobodno zaključivati usmene dogovore o izvođenju radova mimo zakonom propisanih procedura.

Tvrdnja tužioca da se radilo o hitnim i manjim radovima sama po sebi nije dovoljna za izuzeće od primjene Zakona o javnim nabavkama. Da bi se primijenio neki od zakonskih izuzetaka, bilo bi potrebno dokazati postojanje konkretnih okolnosti propisanih zakonom, kao što su vanredne i nepredvidive situacije koje objektivno onemogućavaju provođenje redovne procedure javne nabavke.

Teret dokazivanja tih činjenica bio je na tužiocu u skladu sa članovima 7. i 123. Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine. Međutim, iz činjeničnog stanja ne proizlazi da je tužilac dokazao: postojanje zakonitog izuzetka od javne nabavke,

postojanje pisanog ugovora, niti postojanje formalne odluke nadležnog organa kojom bi izvođenje radova bilo odobreno mimo redovne procedure.

Posebno je značajno da sudska praksa dosljedno zauzima restriktivan pristup kada je riječ o poslovima javne nabavke zaključenim mimo zakonom propisane procedure. Prihvatanje mogućnosti da javni organi putem usmenih dogovora naručuju i plaćaju građevinske radove mimo javne nabavke dovelo bi do zaobilaženja osnovnih načela javnog prava i ozbiljno ugrozilo transparentnost raspolaganja javnim sredstvima. Istovremeno, sama činjenica da su radovi eventualno izvedeni ne znači automatski da postoji punovažan obligacionopravni osnov za isplatu ugovorene naknade. U situacijama kada ugovor nije zaključen u propisanoj formi ili kada je zaključen protivno imperativnim pravilima javnog prava, pitanje eventualne naknade može se eventualno razmatrati kroz institute poput neosnovanog obogaćenja, ali ne na osnovu nepostojećeg ili ništavog ugovora o građenju. Međutim, takav zahtjev nije predmet konkretnog spora.

Predmetni slučaj jasno potvrđuje da kod građevinskih radova za potrebe javnih subjekata nije dovoljna sama činjenica izvršenja radova ili postojanje usmenog dogovora. Punovažnost i izvršivost obaveze plaćanja zahtijeva istovremeno poštovanje pravila obligacionog prava o formi ugovora i imperativnih pravila javnog prava o provođenju postupka javne nabavke.

Zaključak

P d.o.o. Bihać ne može ostvariti pravo na isplatu radova jer nije ispunjen ni materijalnopravni (član 630. ZOO) ni proceduralni uslov (provođenje javne nabavke prema ZJN). Usmeni dogovor ne može zamijeniti zakonom propisanu formu, a javni organ ne može platiti radove koji nisu ugovoreni u skladu s propisima.

Pitanja za diskusiju

1. Zašto je pismena forma obavezna kod ugovora o građenju?
2. Da li općina može zaključiti ugovor o izvođenju radova bez provođenja javne nabavke?
3. Ko mora dokazati da su radovi zaista izvedeni i u kojem obimu?
4. Zašto je relevantno da nadzorni organ nije bio imenovan za ove radove?
5. Kako se razlikuju ovi ugovori u pogledu forme i primjene javnih nabavki?

7. Ugovor o osiguranju

Opis slučaja

Privredno društvo iz Tuzle zaključilo je policu osiguranja za sportski objekat i kuglanu kod osiguravajućeg društva iz Sarajeva. Polica je pokrivala, između ostalog, rizik od oluje, uz dodatno osiguranje od poplave, bujice i visoke vode.

Dana 24. jula 2020. godine, područje Tuzle zahvatilo je snažno nevrijeme praćeno vjetrom i obilnim padavinama. Nakon tog događaja, u objektima sportskog centra pojavila se značajna materijalna šteta – oštećenja podova, zidova i opreme, pri čemu je u objekte prodrla veća količina vode.

Društvo iz Tuzle je smatralo da je šteta nastala djelovanjem oluje, jer je vjetar bio izuzetno jak i prouzrokovao oštećenja kroz koja je voda prodrla u unutrašnjost. S tim u vezi, zatražilo je od osiguravajućeg društva isplatu naknade u iznosu od 332.038,68 KM na osnovu osiguranog rizika od oluje. Osiguravajuće društvo je, međutim, zauzelo stav da šteta nije uzrokovana olujom, nego vodenom bujicom koja se formirala usljed velikih padavina i slijevanja površinskih voda. Na tom osnovu isplatilo je samo 30.000 KM – maksimalan iznos predviđen za dodatno osiguranje od poplave, bujice i visoke vode. Pošto se društva nisu mogla usaglasiti oko uzroka nastanka štete i primjene osiguranog rizika, došlo je do spora u vezi s tim da li je nastupio osigurani slučaj oluje u smislu ugovora o osiguranju.

Rješenje slučaja korištenjem IRAC metodologije

Pravno pitanje

Da li je oštećenje objekata nastalo usljed djelovanja oluje, kao osiguranog rizika, ili usljed bujice, koja nije obuhvaćena osnovnim osiguranjem?

Pravilo

- Član 897. ZOO: pojam ugovora o osiguranju
- Član 901–902. ZOO: obaveze osiguravača
- Član 924–925. ZOO: štetni događaj i isplata naknade
- Član 126. ZPP FBiH: teret dokazivanja
- Član 6. tač. 1 Uslova osiguranja: definicija oluje
- Član 6. tač. 2 Uslova osiguranja: uslovi za priznanje štete uzrokovane olujom
- Član 6. tač. 3 Uslova osiguranja: isključenja iz osiguranja

Analiza

U konkretnom slučaju predmet spora odnosi se na pravnu kvalifikaciju uzroka nastanka štete u okviru ugovora o osiguranju imovine, odnosno na pitanje da li je štetni događaj obuhvaćen osnovnim osiguranim rizikom od oluje ili se radi o šteti nastaloj djelovanjem bujice i površinskih voda, za koje je ugovoreno posebno i ograničeno osiguranje. Suština spora nije u postojanju police osiguranja niti u činjenici da je šteta nastala, nego u utvrđivanju dominantnog uzroka štetnog događaja i njegove pravne kvalifikacije prema ugovorenim uslovima osiguranja.

Iz činjeničnog stanja proizlazi da je privredno društvo iz Tuzle zaključilo policu osiguranja sportskog objekta i kuglane sa osiguravajućim društvom iz Sarajeva. Ugovorom je bio pokriven osnovni rizik od oluje, dok je dodatnim osiguranjem bio obuhvaćen i rizik od poplave, bujice i visoke vode, uz posebno ograničenje visine naknade za te slučajeve.

Dana 24. jula 2020. godine područje Tuzle zahvatilo je snažno nevrijeme praćeno intenzivnim padavinama i jakim vjetrom. Nakon nevremena došlo je do značajnih oštećenja u objektima sportskog centra, uključujući oštećenja podova, zidova i opreme usljed prodora velike količine vode u unutrašnjost objekta. Osiguranik je tvrdio da je osnovni uzrok štete bila oluja, odnosno snažno djelovanje vjetra koje je dovelo do oštećenja objekta kroz koja je potom prodrla voda. Nasuprot tome, osiguravač je smatrao

da je šteta dominantno uzrokovana vodenom bujicom i slijevanjem površinskih voda, zbog čega je priznao samo naknadu predviđenu dodatnim osiguranjem od poplave i bujice u iznosu od 30.000 KM.

Pravni odnos između stranaka treba posmatrati kroz pravila ugovornog prava osiguranja sadržana u Zakon o obligacionim odnosima. Prema članu 897. ZOO, ugovorom o osiguranju osiguravač se obavezuje da, ukoliko nastupi osigurani slučaj, isplati osiguraniku ugovorenu naknadu ili drugu činidbu. Obim odgovornosti osiguravača zavisi isključivo od ugovorenog osiguranog rizika i uslova police osiguranja.

Upravo zbog toga centralno pitanje u predmetu jeste utvrđivanje da li je konkretni štetni događaj pravno kvalifikovan kao "oluja“ u smislu uslova osiguranja. U praksi imovinskog osiguranja pojam oluje ne određuje se isključivo meteorološki, nego prema definiciji sadržanoj u uslovima osiguranja. Tipično se pod olujom podrazumijeva vjetar određene minimalne jačine koji svojim direktnim djelovanjem uzrokuje oštećenje osigurane stvari.

S druge strane, uslovi osiguranja često posebno regulišu štete nastale djelovanjem vode, poplave ili bujice, pri čemu mogu predvidjeti:posebna ograničenja odgovornosti, niže limite naknade, ili određena isključenja iz osiguranja.

Zbog toga nije dovoljno samo dokazati da je u vrijeme nastanka štete postojao jak vjetar ili nevrijeme. Potrebno je utvrditi koji je uzrok bio neposredan i dominantan uzrok nastanka konkretne štete. Ako je voda prodrla u objekat prvenstveno zbog stvaranja bujičnih tokova, slijevanja površinskih voda ili plavljenja objekta usljed obilnih padavina, tada se šteta pravno kvalifikuje kao šteta od bujice ili poplave, čak i ako je nevrijeme bilo praćeno jakim vjetrom. Nasuprot tome, ukoliko bi se dokazalo da je vjetar prvo neposredno oštetio konstrukciju objekta, krov, otvore ili zaštitne dijelove objekta, pa je tek potom kroz ta oštećenja prodrla voda, tada bi dominantni uzrok mogao biti kvalifikovan kao oluja.

Teret dokazivanja tih odlučnih činjenica bio je na osiguraniku u skladu sa članom 126. Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine. Osiguranik je morao dokazati: da je nastupio upravo osigurani slučaj oluje, da postoji uzročna veza između djelovanja vjetra i nastale štete, te da šteta nije isključivo posljedica bujice ili površinskih voda.

U sporovima ove vrste naročit značaj imaju nalazi vještaka građevinske, meteorološke i mašinske struke, jer sud ne može samostalno utvrđivati tehnički uzrok oštećenja bez stručne pomoći. Odlučujuće je pitanje da li su oštećenja objekta nastala direktnim dejstvom vjetra ili usljed hidrauličkog djelovanja vode koja je prodrla u objekat zbog plavljenja terena.

Poseban značaj imaju i ugovorena isključenja iz osiguranja. Uslovi osiguranja po pravilu predviđaju da osiguravač ne odgovara za štete koje nisu neposredno izazvane osiguranim rizikom, nego posredno nastaju kao posljedica drugih prirodnih pojava koje su posebno regulisane ili isključene iz osiguranja. Upravo zbog toga razlikovanje između oluje i bujice ima direktne finansijske posljedice na obim odgovornosti osiguravača.

Predmetni slučaj jasno potvrđuje osnovno načelo prava osiguranja prema kojem obaveza osiguravača zavisi od precizno ugovorenog rizika i njegovog dokazivanja. Kod složenih vremenskih nepogoda koje uključuju više prirodnih faktora nije dovoljno utvrditi samo postojanje nevremena, nego je potrebno precizno identificirati dominantni uzrok štete u smislu ugovorenih uslova osiguranja. Upravo od te kvalifikacije zavisi da li osiguranik ima pravo na punu naknadu po osnovu osiguranja od oluje ili samo na ograničenu naknadu predviđenu za štete od poplave i bujice.

Zaključak

U središtu slučaja je pitanje uzročne veze između oluje i nastale štete. Od utvrđenja tog odnosa zavisi da li će se šteta smatrati osiguranim slučajem i da li osiguranik ima pravo na punu naknadu osiguranja, ili je naknada ograničena na iznos predviđen za rizik od bujice.

Pitanja za diskusiju

1. Koji rizik je bio ugovoren i šta je osiguranik morao dokazati da bi ostvario naknadu?
2. Ko snosi teret dokazivanja u sporu o osiguranju?
3. Da li postojanje oluje automatski znači da je svaka šteta pokrivena?
4. Kako se tumače nejasne odredbe ugovora o osiguranju?
5. Kada nastaje obaveza osiguravača za isplatu naknade?

“Iako namijenjen nastavnim predmetima četvrte, završne godine studija, pristupačan je i upotrebljiv i za studente nižih godina u dijelu koji se odnosi na opis korištenja IRAC metodologije. U tom smislu, vrijednost ovog praktikuma je univerzalna u odnosu na sve godine studija prava. Od značaja je činjenica da su autori jednim praktikumom obuhvatili slučajeve iz oblasti prava privrednih društava i poslovnog prava čime su potvrdili njihovu organsku i neraskidivu vezu bez obzira na formalnu razdvojenost na dvije grane prava i naučne discipline.”

Prof. dr. Zinka Grbo

“Predmetni Praktikum će studentima predstavljati veliku pomoć u razumijevanju ispitne materije i pripremi za ispit. Međutim, ovaj Praktikum cilja na više, i pri tom nudi i razvija alat kojim se to može postići, a to je priprema ne samo za ispit već za real professional life. Autori definiraju kao cilj Praktikuma da studenti kroz primjere, praktične zadatke, studije slučaja i vježbe razviju sposobnost analitičkog mišljenja, argumentacije i rješavanja pravnih problema u kontekstu poslovnih odnosa. Smatram da sadržaj ovog Praktikuma kao i metodološki pristup taj cilj mogu uspješno ispuniti.“

Prof. em. dr. Meliha Povlakić

“Rukopis predstavlja izrazito vrijedan, originalan i značajan doprinos nastavnoj literaturi u području prava privrednih društava i poslovnog prava, a u određenoj mjeri i naučno-stručnoj literaturi u tim područjima. Originalnost rukopisa se očituje prvenstveno u pristupu obradi materije i primjeni IRAC metodologije. Struktura rukopisa kao zbirke praktičnih zadataka omogućuje studentima da pravne institute ne promatraju apstraktno, već u kontekstu konkretnih činjeničnih okolnosti i pravnih pitanja. Rukopisom je studentima dan jasan analitički okvir za rješavanje pravnih slučajeva. Pristup rukopisa osobito je koristan u pravnom obrazovanju jer razvija kompetencije nužne za pravnu praksu: sposobnost identifikacije relevantnih pravnih pitanja, pronalaženja i tumačenja relevantnih pravnih pravila, njihove argumentirane primjene te oblikovanja zaključka. U tom pogledu rukopis nadilazi funkciju klasičnog priručnika ili zbirke pitanja te predstavlja nastavno sredstvo usmjereno ka aktivnom učenju i razvoju pravnog razmišljanja.”

Izv. prof. dr. sc. Ivan Tot

9 789926 544188